

193
V

Բ Ի Ի Բ Ա Կ Ն

ՀԱՆԴԵՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԺԱՊՈՒՅՑ ԹԻԻ 209 ՄԱՅԻՍ 13/1 1893

1. Բիրական առ այժմ ամբար անգամ մը կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ մասմար 1 1/2 Մէնիսիյէ, քրքասարուքեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի 100 փա-
րայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ գինելու են կամ իրենց հասցէն դրկելու են առ խմբագիրն Գրա-
սուն եւ Տպագրատուն Գ. Պալտատեան, Կ. Պոլիս Սուլթան Համամ փողոց թիւ 44, կամ ի Պայպր Հա-
ուզ : — 5. Բիրականի վերաբերեալ ամենայն գործիքներ եւ բաժանորդական վճարման պէտք է ուղղել
առ խմբագիրն : — 6. Անվճար նամակ կամ ուրիշ գրութիւն չընդունուի : — 7. Տասն օրինակի համար
բաժանորդ գնացիւն մէկ օրինակ ձեռք կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բնութեան հեղինակութիւնը — Գործուն — Մա-
վեր. Ա. Հ. Ճէնիգեանի : — Բնութիւնը անարկա-
թեանց — Կարգաւորութիւնը Աւետարանականաց
— Մարդկային միտք : — Դպրոց — Աւարտական
եւ մոլորութիւն : — Քու կամքը ըլլալը — Բնութեան
բանք : — Վասն աղքատաց : — Զոգութիւն մը երգը
— Գեղեցկութիւն սիւզերաց : — Արեւոյն տեսնելը
— Հանդէս երէց կարգին ի պատշաճ : — Արեւել-
եան որբանոց ի Պրուսա : — Ծրագիր : — Քաղա-
քական : — Նոր հրատարակութիւններ :

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՇԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բնութիւնը՝ իր այլ և այլ եղանակ-
ներով կուսուցանէ թէ, յետ նեղու-
թեան և տառապանաց միջին և կարճ
օրերու կուգայ նորոգեալ փառաւոր
կենաց երկար ու զուարճալի օրերու
եղանակ մը :
«Վասնզի տհա ձմեռն էանց, անձ-
րեւք անցին եւ գնացեալ մեկնեցան :
«Ծաղիկք երեւեցան յերկրի, ժա-
մանակ հատանելոյ եհաս, ձայն տաա-
րակի լսելի եղեւ յերկրի մերում :
«Թզենի ընձիւղեաց զբողբոջ իւր,
այգիք մեր ծաղկեցան եւ ետուն
զպտուղս իւրեանց :» Երգ. Երգոց, Բ.
11—13 :
Այսպէս պիտի անցնի մեր կենաց

ձմեռն այլ և անոր ետեւէն պիտի յա-
ջորդէ այն պայծառ և անմահական
դարուն, յորում երկնային զօրաց
ալեւուներն պիտի լսուին ու այլ եւս
ձմեռ պիտի չըլլայ և փոթորիկք եր-
բեք պիտի չայցեւն վերստին :
Այն վիճակ՝ որ թուի և յորջորջի
լինել մահ՝ ո՛չ այլ ինչ է, բայց միայն
փոփոխութիւն մը կամ անցք մը
զոյսութեան մէկ վիճակէն միւսին որ
է անմահական և անթառամ :

ԳԱՐՈՒՆ

Լուսահոսն տղբիւր՝ կամարէն երկնից՝
Բարիքներ տայ բիւր վայելս ամենից :
Դարնային երգեր հրնչեն արդ ուժգին,
Եւ բուժեն սրտեր ձրման տըխրագին :
Ի՞նչ վեհ խորհուրդներ կը ծնի Դարուն
Թռչնոց տան ձայներ խինդ մեր սրտերուն :
Ծաղիկներ Դարնան, յասմիկ, մանիշակ
Ո՞չ մեզ խոստանան վայելք անուշակ :
Դուքս, ընծերցող, դուքս Դարուն մ'ես
Ձեզուն կեանքդ ի ցօղ՝ ինչ պէտք է ընես :
Օ՛ն կեանքիդ ծաղիկ, զն կեանքիդ Դարուն
Տնւր, տնւր ո՛ մանկիկ, Աստուծոյ սիրոյն :
Զմիւռնիս 3. Ն. ԳԱՊՏԱՅԵԱՆ

Մ Ա Հ

Վ Ե Ր . Ա Ղ Ե Ք Ս Ա Ն Դ Ր Հ . Ճ Է Ճ Ի Զ Ե Ա Ն Ի

Ատարազարի Աւետ. Հայոց անձնուէր Հովիւն ո՛չ եւս է յերկրի. Ապրիլ 9/21 Ուրբաթ գիշեր նա յանակընկալս բաժնուեցաւ ի մէնջ, կոչեցաւ ի յաւիտենական հանգիստ իւր ի հասակի 54 ամաց: Խորին ցաւով եւ տրամութեամբ է որ կը ծանուցանեմք իւր սգալից մահն մեր այս էջերուն մէջ, եւ գիտեմք թէ իւր մահուան գոյժը ամենուրեք ցաւ եւ տրամութիւն պիտի տայ բոլոր անոնց որք ճանչցած էին զինքը, եւ կամ լսած զնմանէ: Իւր մահուամբ՝ իր սիրեցեալ Հօաը կորոյս անձնուէր եւ հաւատարիմ՝ Հովիւն, եւ ամբողջ Թուրքիոյ Հայ Աւետարանականութիւնն իւր ամենէն կարող եւ բազմաբնիկ պաշտօնեայնէն մին: Այս գաւաթ զոր Վերին Նախախնամութիւնն կը մատուցանէ ըմպել՝ յոյժ դառն է հանգուցելոյն սիրելի ընտանեաց, եղբարց, քերց եւ այն սիրելի Հօաին որում նուիրած էր ինքն իւր թանկագին կեանք եւ օգտաշատ ոչխաղութիւն, սակայն մեր երկնաւոր, Ամենաբարի Հայրն է որ կամեցաւ կոչել զինքն, ուստի պէտք է խոնարհութեամբ եւ սիրով ըսեմք օրհնեալ եղիցին կամք Տեառն: Այն մեծ Վարդապետը եւ Փրկիչը որում ծառայեց նա այնքան յօժարաբար, այնքան նուիրմամբ եւ այնքան երկար տարիներ՝ այժմ կոչեց զինքն խաղաղութեամբ թողուլ իւր երկրաւոր աշխատանքը եւ ընդունել «պսակն արդարութեան զոր Տէր՝ արդար դատաւորն հաճեցաւ հատուցանել» իրեն:

Յուզարկաւորական եւ յիշատակաց պաշտամունքը, որք անդի ունեցան Ապրիլ 23/11 եւ 30/18 կիրակիներն, եւ որոց մասնակցիլ եկած էին քաղաքին Արժ. եկեղեցական Հարք եւ պատուարժան Ատենապետք Թաղական Խորհրդոց, մերձակայից Պատ. պաշտօնեայք եւ խուռն բազմութիւն մը հասարակութեան ամեն դասերէն ու ամեն դաւանանքէ՝ կենդանի վկայութիւն մ'էին թէ որպիսի՝ մեծ էր այն յարգանքն եւ սէրն զոր ամենքը կը տածէին հանգուցելոյն համար, եւ ինչպիսի զօրեղ էր այն ազդեցութիւնն որ Քրիստոսի այս հեզ եւ խոնարհ պաշտօնեայն ի գործ դրած էր ամեն կարգի անձանց վրայ իւր երկարամեայ պաշտօնավարութեան միջոցին:

Հանգուցեալը իւր կենաց 35 տարիներն նուիրած էր իւր քաղաքին եւ իւր Հօտին հաղուագիւտ անձնուիրութեամբ: Դեռ գրեթէ պատանի, 19 տարեկան, քարոզիչ կարգուեցաւ Ատաբաղարի Աւետ: Հայոց, եւ այդ օրէն մինչ իւր մահն անխնայ ջանիւք աշխատեցաւ տարածելով իւր բարի ազդեցութիւնն ոչ թէ միայն իր Հօտին, այլ նաեւ բոլոր չըջակայ տեղեաց վրայ, ամեն բարի եւ օգտակար ձեռնարկներու ընձեռելով իր պատուական օժանդակութիւնը: Սակայն իւր մեծագոյն սէրն, իւր անընդհատ աշխատութիւնն նուիրած էր իւր Հօտին: Ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ո՛չ մէկ հրապոյր երբեք կարող եղած չէր վայրկեան մ'իսկ իր մտածումներն դարձնել իր ընտրած վայրէն ուրիշ տեղ աշխատելու: Բազդատաբար անձուկ չըջանի մը մէջ փակեալ՝ բայց իր բոլոր ժամանակը եւ կարողութիւններն նուիրած էր իր Հօտին մէն մի անդամին: Իբր ճշմարիտ եւ գործնական Հովիւ իւր Հօտին մեծէն մինչեւ փոքրը իր խնամքին առարկայ ըրած էր: Ըստ վկայութեան ամենուն, գրեթէ եզական էր իւր Հովուական այցելութեանց մէջ: Ամեն հիւանդ, ամեն աղքատ, ամեն դժբաղդ, ամեն մոլորեալ կը վայելէր նորա այցերն, նորա խրատներն, նորա աղօթքներն եւ նորա խնամքն: Մասնաւոր հոգածութիւն ունէր պատանեաց եւ երիտասարդաց համար: Անոնցմէ շատերն այժմ օգտակար դրից մէջ կը գտնուին, ընդունած լինելով նորա առաջնորդութիւնն եւ նորա բարերար ազդեցութիւնն:

Դաստիարակութեան եւ աստուածաբանական ուսմանց մեծ կարեւորութիւն կուտար, և ինք գործնական օրինակ մը առաւ յայսմ՝ երբ իր երիտասարդական աւուրց մէջ, թողլով իւր ընտանիքը եւ Հօտը առ ժամանակ մի, իր ընտանեւէր եւ ժողովրդասէր սրտին համար մեծագոյն զոհողութիւնն ընելով, գնաց ի Սկովտիա եւ Էտիմպուրկի մէջ հետեւեցաւ աստուածաբանական ուսմանց: Այդ միջոցին էր որ իր պանդխտութեան օրերն ընդհանուրին ալ օգտակար հանգիսացնելու համար՝ բարեսէր անձերէ գումար մը հայթայթեց կառուցանելու համար Ատաբաղարի Հայ Աւետարանականաց այն եկեղեցին որոյ քով թաղուեցաւ իր մարմինն՝ ժողովրդեանն իսկ խնդրանօք: Անդ հայթայթեց նաեւ ուրիշ գումար մը կանգնելու աղջկանց այն վարժարանը որ է եւ պիտի մնայ իւր կենաց մեծագոյն գործերէն մին:

Հանգուցելոյն կենաց մեծագոյն բաղձանքներէն մին եղած էր, Աստուածաբանական վարժարանի մը հաստատութիւնն ի Կ. Պոլիս: Քանից կարեւոր ժողովներու մէջ իր ազդեցիկ ձայնը բարձրացուցած էր ի նպատակ այսպիսի հաստատութեան մը: Դժբաղդաբար ինչպէս այլոց՝ նոյնպէս իւր ձայնը անխելի եղաւ, եւ մինչեւ ցորդ այդպիսի հաստա-

տուլթիւն մը գոյութիւն չունի մայրաքաղաքին մէջ, այնպէս որ չեմք գիտեր թէ ուստի՞ պիտի ելնեն այն կարող եւ հզօր Աւետարանի պաշտօնեայք որք պիտի ընուն հանգուցելոյն նման պաշտօնէից պարապ թողած տեղն:

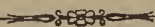
Վեր. Աղեքսանդր Հ. Ճէճիգեան ոչ թէ միայն իբր Հովիւ, այլ նաեւ իբր քարոզիչ նշանաւոր էր: Հաւատարիմ եւ անխոնջ ուսանող մէր Բանին Աստուծոյ, միեւնոյն ատեն բնաւ առիթ չէր կորսնցուներ բազմակողմանի տեղեկութիւն եւ հմտութիւն ժողովելու ամեն տեսակ իրաց վրայ: Յարաժամ կուսանէր նաեւ իր ժողովրդեան վիճակը, փորձութիւններն եւ պէտքերն, ուստի իւր քարոզներն էին ուղղակի ներշնչեալ Ս. Գրքէն, հրահանգիչ, ազգու, գործնական եւ հրաւառ: Իւր պարթեւ հասակը, հնչուն ձայնը եւ խանդը յաւելեալ հրապոյրներ էին իւր քարոզութեանց: Մեծ ախորժանօք կունկնդրէին իրեն ժողովուրդներն եւ ըստ իւրեանց վկայութեան՝ մեծապէս կօդտուէին: Ընդ երկար պիտի յիշէ իր ժողովուրդը այն ազգու եւ պերճ ձայնը որ կը հնչէր իրենց բեմէն կիրակիէ կիրակի: Նորա մեռու չրթունք այժմ փակեալ են, բայց նորա ազդեցութիւնն եւ զօրութիւնն կը մնայ եւ պիտի մնայ ցվերջ:

Չեմք ջանար այս քանի մը սգալից տողերով նկարագրել այժմ իր պանծալի եւ արդիւնաշատ կեանքը: Կենսագրական ընդարձակագոյն տեղեկութիւնք պիտի արուին դեռ: Կուզեմք միայն ասոնցմով յայտնել մեր խորին մեծարանքն որոյ իրաւամբ արժանի էր իր կեանքը եւ այն սուգը որով կը համակուինք իր մահուամբ:

Երանի՜ այսպիսի պաշտօնէից որք իրենց կենաց վախճանին կարող են շնորհիւն Աստուծոյ ըսել, «Գիտե՛մ որու եմ հաւատացեր, Բարի պատերազմք պատերազմեցայ, ընթացքը կատարեցի, հաւատքը պահեցի: Ասկէ ետքը կայ կը մնայ ինձ արդարութեան պսակն որ Տէրը՝ արդար դատաւորը՝ պիտի հատուցանէ ինձ այն օրը»։ — ասկէ կարեւոր ի՞նչ կայ որում պաշտօնեայն ակնկառոյց սպասէ:

Երբ այսպիսի հովիւք կը մեկնին յերկրէ, յիշեմք թէ Եկեղեցւոյ Մեծ ՀովովնԱրեւմտեան կապրի, եւ նա պիտի հօգայ Իւր ոչխարներն ու դառները ցորչալի անոնք կը ճանչնան ու կը լսեն Նորա ձայնը. զի խոստումն ունին՝ «Մի ոք յափշտակեսցէ զնոսա ի ձեռաց իմոց»:

Այն մեծ Հովուապետին եւ Մխիթարչին յանձնեմք հանգուցելոյն Հօտը եւ Իրմէ խնդրեմք երկնային մխիթարութիւն նորա վշտացեալ այրելոյն, որդւոյ, եղբարց, քերց եւ բոլոր ազգականաց:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԴԴԵՄ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ, ԲԱՐՈՒ-
ԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

Գ.

Երբորդ կէտն որոյ վերայ պիտի խօսիմք, է, Աստուծոյ արդարութիւնը, կամ մեղաց դոյութիւնը, Ընդունելով թէ մարդկային տառապանաց չտուր ընծայելի են մեղաց, պարտիմք գիտել թէ ցորչափ ֆիզիգական համարուած չարիք պիտոյ են արդելուլ զբարոյական չարիս, կամ պատուհասելու զայն, կամ բուժելու զայն, կամ հրահանգելու զմարդ ի բարոյական բարին, չեն ճշմարտապէս չարիք: Որ և իցէ երկբաւոր վիշտ կամ տառապանք որ կը պահէ զմեզ ի մեղաց՝ պարտ է դասուիլ ի կարգ շնորհաց: Չպարտիմք զարմանալ և շփոթիլ սա ճշմարտութեան վերայ թէ մեղք ծնուցած են խոր և ընդարձակածաւալ ապերժանկութիւն: Եթէ զարմանալու բան մը կայ այն եւս սա է թէ, երբեմն այնչափ քիչ թշուառութիւն կը բերէ: Արդարեւ չարիք, զորս չէ հնարընծայել բարոյական եղծմանց, առաւելագոյն շփոթեն զմիտս: Ապաքէն դոյութիւն մեղաց որպէս և նկատեմք զայն, է ցաւալի իմն գազանիք: Չգոյութիւն ֆիզիգական չարեաց, մինչ կան բարոյական չարիք, պիտի լինէր յիրաւի անմեկնելի իթէ ոչ հակառակ աշխարհի բարոյական վարչութեան: Ֆիզիգական չարեաց համար հնար է ըսել թէ, են բարիք այսինչ պայմանաց ներքեւ, և թէ, են յԱստուածուստ

կարգեալ և սահմանեալ, բայց բարոյական չարիք են անպայման չարիք, և չէ հնար համարել զնոսա դործ բարոյապէս կատարեալ էակի:

Կա՞յ արդեօք պատճառ կարծելոյ թէ մեղք կամեցեալ է յԱստուծոյ, այն իմաստով թէ, է պատճառեալ կամ հաւանեալ ի նմանէ: Գիտեմք թէ ամենայն մեղք յերկրի են դործք մարդկային կամաց: Ըստ նուիրական Մատենի ամենայն մեղք թէ յերկինս և թէ յերկրի են կամեցեալ յարարածոց: Ոչ գիտութիւն և ոչ յայտնութիւն տայ մեզ զգիտութիւն մեղաց կամ բարոյական չարեաց որ կամեցեալ են յԱստուծոյ:

Այլով բանիւ, չկայ ինչ ի բնութեան և կամ ի նուիրական Մատենի, որ տայ մեզ նկատել Հաստիչն իբրեւ հեղինակ մեղաց կամ որ և իցէ բարոյական չարեաց: Արդ, ամէն խնդրոց վերայ կարելի է բազում ենթադրութիւններ ընել և բազում հարցումներ յառաջ բերել: զոր օրինակ, կրնայ ոք հարցնել թէ ընդէ՞ր ստեղծեց Աստուած էակներ մեղանչելու ընդունակ, թէ ընդէր չարգիլեց զանոնք մեղանչելէ, թէ ընդէ՞ր թոյլատրեց մեղաց տեսել այնչափ ժամանակ և ծառայել այնչափ ընդարձակ: Բայց մտախոհ և լուրջ մարդ որ ի խնդիր է ճշմարտութեան, այսպիսի հարցմանց մէջ մեծ շահեկանութիւն չ'զգար և ոչ իսկ կը շփոթի ի հանգէս նոցա: Լաւ է թողուլ այսպիսի խնդիրներ դպրոցականաց, զբաղեցնելու իրենց պարապոյ ժամերը: Գործնական կենաց համար կարեւորագոյնն է արդեամբք և ոչ թէ տեսական ենթադրութիւններ:

Մեղք չէ դործ Աստուծոյ. հնար է

բարոյական կարգի լինել գոյ առանց բարոյական անկարգութեան. բայց բարոյական անկարգութիւն չէ հնարունենալ գոյութիւն առանց բարոյական կարգի. բարոյական անկարգութիւն է լոկ եղծումն կամ ապստամբութիւն ընդդէմ բարոյական կարգի. Գաղափարն բարոյական չարիքի կը բովանդակէ զգաղափար բարոյական բարւոյ, որոյ կը հակառակի, և զգաղափար բարոյական օրինաց յորմէ կը դատապարտուի: Չեմք կարող նկատել զմեզս այլ ինչ, բայց միայն իբրեւ օտար կամ յետամուտ ինչ պատուստատեալ բնութեան վերայ, որով բնութիւն է թիւրեալ և եղծեալ: Մեղք չէ բնական այլ անբնական, չէ սկզբնական կամ նախատիպ, այլ երկրորդական և ածանցեալ, ոչ թէ օրէնք է, այլ եղծումն օրինաց:

Նախնական կամքն որ է բնապէս բարի, ոչ երբեք չեղած է իւր կատարելութենէ: Այս կամաց և մեղաց մէջ միշտ կը մանեն ստեղծեալ կամքեր, կամքեր՝ որք դիտակ են իրենց բաւականութեան ընտրելոյ բարին կամ չարն, ընելոյ Աստուծոյ օրինաց հնազանդութիւն կամ անհնազանդութիւն: Աստուած կը պարգեւէ իւր արարածոց միայն բարի պարգեւ. բայց բնական կարողութիւնն եղծանելոյ և թիւրելոյ զանձն և այլ ամենայն ինչ, չէ նուազ պարգեւ: Ազատ կամք չունի պէտս ջատագովութեան, քանզի է առաջին և անհրաժեշտ պայման բարոյական էութեան: Առանց ասոր հրնար է լինել կենդանական բարութիւն բայց ոչ ճշմարիտ առաքինութիւն: Նա է առաքելին էակ որ իւր յօժար կամօք կ'ընտրէ գործել զարդարու-

թիւն: Գաղափարն առաջնորդելոյ բարոյական արարածն ի բարին, առանց գործակցութեան և հաւանութեան իւր կամաց, է հակասութիւն: Եթէ Աստուած յօժար էր ունենալ բարոյական արարածներ տիեզերաց մէջ, կարող էր ունենալ միայն պարգեւելով նոցա ազատ կամք, որ է կարողութիւն ընդունելոյ կամ մերժելոյ Նորա կամքը: Որոշումն ստեղծելոյ բարոյական էակներ, էր որոշումն ստեղծել էակներ որք լինելոյ էին սլառճառ իւրեանց գործոց, և որք կարող էին զանց առնել կամ մերժել իւր օրէնքներն, էր որոշումն գնել սահման իւր կամաց ըստ չափոյ որով է արարածն ազատ: Երբ Աստուած ստեղծեց բարոյական էակներ և այս էակներ իւրեանց այս կարողութեան ազատ կիրառութեամբն եղծանեցին Նորա օրէնք, մեղք մտաւ յաշխարհ, մտաւ բայց ոչ թէ իւր կամաց միջնորդութեամբ: Մեղք էր արդիւնք կարողութեան իմն կիրառութեան որ է ինքնին բարի պարգեւ, պարգեւ զոր Արարիչն ընծայած էր իւր արարածներուն իբրեւ արգարեւ պարգեւ: Արարածն կարող էր եղծանել այն պարգեւն բայց չէր ի հարկէ ստիպեալ եղծանելոյ զայն: Եղծումն էր իւր գործ, և գործն այն չէր համակերպիլ այլ հակառակիլ Աստուծոյ կամաց: Այսպէս Աստուծոյ բնութիւն չ'արատաւորիր մեղօք, զոր արարածք գործած են:

Բայց պիտի առարկուի թէ, միթէ Աստուած չէ՞ր կարող ստեղծել բարոյական էակներ օժտեալ այնպիսի կազմութեամբ և կարողութիւններով որ ստոյգ լինէր նոցա ընտրելն բարին, և համակերպիլն իւր Սուրբ և բարի կա-

մաց. եթէ կարող էր ընդէ՞ր չըրաւ : Ընդէ՞ր ստեղծեց կարդ ինչ բարոյական արարածոց , որոց , չէր կրնար չտեսնել նախապէս , եղծանելն իրենց կարողութիւն , ընելոյ ընտրութիւն ի միջի հնազանդութեան և անհնազանդութեան աստուածային օրինաց : Հեռի ըլլայ ինձմէ ուրանալ թէ Աստուած կարող էր տալ ծնունդ բարոյական դրութեան որ էր անեղծանելի մեղօք : Զիք տարակոյս թէ Աստուած կարող էր և արդեամբ ստեղծած է բազում բարոյական էակներ որոց կամաց չհակառակիլն աստուածային կամաց ըստոյգ էր : Կարող էր նա ստեղծել միայն այնպիսի հրեշտակներ որոց համար գիտէր թէ պիտի պահէին իրենց նախնական վիճակն անմեղութեան : Եթէ հարցունես ինձ թէ ընդէ՞ր այնպէս չըրաւ , ամօթ չեմ համարիր խոստովանիլ իմ ագիտութիւնս : Ինձ թուի թէ երբ բարոյական չարեաց ծագման խնդիրը հարցմանց կը վերածես , թէ ընդէ՞ր Աստուած չէ կազմած բարոյական տիեզերք այնպէս , յորում խոնարհագոյնն բարոյական էակաց լինելոց էր տէր բարձր ստորագելեաց , որպէս են հրեշտակապետք , ասոնք վերացեալ խնդիրներ են որ գործնական կարելորութենէ զուրկ են : Կարող ես հարցընել թէ ընդէ՞ր չ'ստեղծեց Աստուած միայն բարոյական էակներ որ այնչափ բարձր են հրեշտակապետներէն , որչափ բարձր են այժմ հրեշտակապետք Աւստրալեայի բնիկներէն : Այս կարգի հարցմունքներ կրնաս յանհունս բազմապատկել : Բայց ոչ մէկ խնդրոյ կարելի է տալ պատասխան որոյ հնար չէ կցել շղթայ մի անհատնսմ հարցմանց : Ոչ արդեամբ մի ինչ ունիմք ի

ձեռին և ոչ կարողութիւնն՝ պատասխանել այդ օրինակ հարցմանց : Երեւակայութեան ծնուցած տիեզերաց վերայ դատում ընելու պէտք եղած նիւթերն չունիմք ի ձեռին , որոց յենլով տրամաբանօրէն վախճանիմք հասնելու կարող ըլլամք : Այնչափ անշաւական եմք արդեամբին վերայ դատում ընելոյ որ կ'զգամք թէ չունիմք իրաւունս ըսելոյ թէ ստորնագոյն է նա որ և իցէ տիեզերաց զորս մեր երեւակայութիւնն կարող է ստեղծել . եթէ անկարող եմք կանգնիլ դատաւոր արդեամբին զոր ուսումնասիրելու ամէն պատեհութիւն ունիմք , և գործարանաց և կարողութեանց ամէն պատշաճութիւն առ առարկայս զորս պիտի դատեմք , ո՛ւր կը մնայ մեր երեւակայութեան չինածին վերայ վրձիւ արձակել իբրեւ լաւագոյն որոյ գործք և արդասիք չեն առաջի : Վըստահ եղիր որ լաւագոյնն տիեզերք զորս մեր երեւակայութիւն կարող է պատկերել մեզ պիտի լինէր արդեամբ ստորին աշխարհէս , զոր հաստիչն շինած է , թէպէտ լի այն ամէն անկատարութիւններով զորս կարծեմք թէ կը տեսնեմք : Միթէ դժուարի՞ն է տեսնել թէ հաստիչն իմաստնագոյն է քան իմաստնագոյնն մարդկանց , ապա ընդէ՞ր չ'իտեմք վանձինս խնդիրներով և հարցումներով որոնց գործնական արժանիքը անհնար է մեզ կշռել , քանզի ինչ որ կը տեսնեմք՝ է լոկ մի մասն այն գաղափարին և վախճանին , որ է անսահման ըստ տարածս և յաւիտենական ըստ տեւողութեան :

Արդ մեզք չէ գործ Աստուծոյ , եւ չեմք կարող հաստատել թէ պարտ էր նա արդեւուլ զայն : Մարդ ունի բա-

ւականութիւն ընտրել չարն, Աստուած եւս ունի զօրութիւն իշխելոյ մեղաց և տալոյ նմա դործել արդիւնս հակառակ ազգեցութեան, և այսպէս վարել յառաջ այն բանն որոյ հակառակիլ և արդելուլ կը սպառնար մեղք:

Փորձ և պատմութիւն կը ցուցունեն մեզ թէ այնպէս ըրած է Աստուած: Նեղութեան և տառապանաց միջնորդութեամբ յանձին արարածոյ կը զարգանայ բարձրագոյն իմն առաքինութիւն քան լոկ անմեղութիւն: Առաքինութիւն՝ որոյ կարելի է ժամանակ միայն մեղաց և տառապանաց վերայ տարուած յաղթութեան միջնորդութեամբ: Մաքառումն ընդդէմ բարոյական չարիքի, կը զտէ և կը հրահանգէ հոգին առաւել քան ֆիզիքական խոչընդոտ և մտաւոր դժուարութիւն: Մինչ կուսուցանէ նմա իւր տկարութիւն և կախեալ լինելն աստուածային զօրութենէ, միանգամայն կը հանէ ի վեր և կը վարժէ նորա հոգեւոր կարողութիւններն: Անդադար պատերազմ ընդդէմ մոլութեան կը բարձրացնէ պարկեշտ պատերազմին առաքինութեան աստիճաններէն ի վեր, ի բարձրութիւն կատարելութեան: Օրինակն բարուց որ կ'ընծայանայ մեզ յերկրորդ Ադամն, չէ լոկ նորոգումն այնր որ կորսուած էր առաջնոյն բարուց մէջ, այլ անհամեմատ բարձր քան զկորուսեալն: Ծըշմարիտ քրիստոնէից խոնարհագոյնն այժմ ունի անձուկ բարձրագոյն իմն բարոյական իտէականի քան անփորձ անմեղութիւն: Այս ճշմարտութեան մէջ չկայ արդեօք ապացոյց աստուածային իմաստութեան և սրբութեան որ կարժէ առաւել քան բազմահա-

տոր գրեանս վերացեալ տեսութեանց:

Արժանաւոր ծանրութիւն պարտ է տրուիլ սա պարագային թէ, Աստուծոյ վարչութեան դրութիւնը նկատմամբ մարդկային ազգին, է տակաւին լոկ իւր զարգացման ընթացից մէջ: Մենք կարող եմք տեսնել միայն մի մաս այն ընթացից, ըստ որում ամբողջն չէ տակաւին բացուած: Աշխարհի պատմութիւնը չէ ամբողջ, այլ է նախնական մասն միայն ընթացից որ է ընդարձակ տեսողութեամբ. անտարակոյս այն որ յայտնելոց է պարտի լինել չքիզագոյն քան անցեալն, զի մասն ընթացից որ արդէն կատարուած է թէպէտ փոքր և աննշան, բաւ է սակայն ցուցանելոյ ուղղութեամբ առ որ յընթանալ է բովանդակութիւն ընթացից այն. շարժումն, անտարակոյս, է դէպ յառաջ և դէպ ի վեր, և տանել է զմարդկութիւն զէպ ի բարոյական կատարելութիւն: Միթէ դիտութեան համաձայն է և բանաւոր է հաւատալ թէ իրաց ընթացքը չպիտի ժամանի հարադատ վախճանին առ որ ուղղեալ թուի: Ֆիզիքական պատմութիւն երկրի տայ մեզ հաւատալ թէ կայ մի վախճան նպատակի առ որ դիմեն իրաց ընթացք: Եւ չտար մեզ պատճառ կասկածելոյ թէ իրք պիտի թերանան ժամանակ վախճանին որոյ սահմանեալ են:

Երկու տղայք անգամ մը իրարու հետ կը խօսէին Եղիայի հրեղէն կառքով յերկնս փոխադրուած ըլլալուն վրայ, մեծագոյնն ըսաւ միւսին թէ, «Եթէ դու ըլլայիր չպիտի վախճայիր այնպէս կառքի մը մէջ նստելու».—«Ոչ» էր պատասխանը փոքրին՝ «Ոչ, եթէ Աստուած էր կառավարողն»:

ԿԱՐԳԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՔ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆԱՅ

Բ.

Հետեւեալն ասկէ բաւական ժամանակ առաջ զրկուած էր մեզ ի հրատարակութիւն, պատշաճ համարեցանք ներկայիւս հրատարակել, որպէս զի պէտք եղած նրկատողութիւնք լինին Աւետ. Եկեղեցեաց Բիւթանիոյ Նահանգային Ժողովոյ առաջիկայ գումարման ատեն, որպէս փափաքն է Պատ. Հեղինակին:

Եկեղեցւոյ կարգաւորութիւնք են զործնականը՝ կամ Թանձրացեալն վերացեալ վարդապետութեանց, զորմէ գրեցաւ Ա. մասամբ յօդուածոյս, (ի Թիւ. 190^{րդ} Բիւրակնի^{*}): Հետեւապէս սորա քան զվարդապետութիւն առաւել կը զարմեն աչքի հասարակաց, որք կարգաւորութեան կը դատեն Եկեղեցեաց նայնութիւնն ու միտութիւնը: Ուստի որքան կարելի է՝ նոյն Եկեղեցիք կունենան կարգաւորութեանց միակերպութիւն: Ապա և Հայ Աւետարանականք կը ջանան ունենալ և պահել իւրեանց մէջ միօրինակութիւն ըստ պատշաճի Հայ Բիւրակնից:

Ապաքէն Աւետարանականք գիտեն, Թէ եկեղեցական արարմունք և ծէսք չեն էական փրկութեան, և ոչ յոյժ կարեւորք: Այլ և ըստ բաւականի համոզուած են, Թէ ի շարժումն և ի զարգացումն զգացմանց՝ բանաւոր են պատշաճ կերպարանք ծիսից և արարմանց: Ուստի ասոնց կատարման կարգերն ու կանոններն են ահա, զոր կանոնանենք կարգաւորութիւնք Եօթն դասաց: Որք են Ա. Մատակարարութիւն խորհրդոց, Բ.

^{*} Անդ երես 312 Ա. էջ, վարէն վեր 2 տողի մէջ «հեղինակ» բառն ըլլալու է «տեղեակ», եւ երես 311 Բ. էջ, վարէն վեր 3 տողի մէջ «անձեռնհաս» բառն ըլլալու է «այն ձեռնհաս»:

Եկեղեցական արարմունքներ, Գ. Ժողովրդական հանդէսք, Դ. Քրիստոնէական հրահանգութիւնք, Ե. Բեմական քարոզութիւնք, Զ. Աղօթից ժողովք և Է. Հասարակաց պաշտամունք: Ուրոյն յիշենք ասոնց կանոնաց և կարգաց երեւելի հանգամանքը, յորոց ոմանք են սովորական, և այլք՝ ընդ մերթ գործածեալ կերպիւ իւրիք: Հետեւապէս են յարմար սկզբանց՝ համոզմանց և ճաշակի ժողովրդեան:

Այս եօթն դասեան և երեսունի չափ արարմունք և ծէսք զխաւորապէս կը բաղկանան Ս. Գրոց ընթերցումէ՝ Աղօթքէ՝ Երգէ և տեսանելի նշանէ: Ասոնց ընտրութիւնն ալ, զէթ այժմ, կը մնան իմաստութեան պաշտօնէից, որոց ի զիրութիւն բաւական հրահանգներ կան ի զիրս «Առաջնորդ Եկեղեցւոյ»: Ասոր առաջնորդութեան պէտք է հետեւիլ մինչեւ ի յոյս ելանելն ուրիշի մը, վաւերացեալ Սինոդէ կամ Միութեան ժողովէ մը: Եւ այն լաւագոյնին պատրաստութիւն մը Թերեւս ըլլայ այս յօդուածն ալ, որ կը մատուցուի նկատողութեան դատող մտաց:

Ա. Կարգաւորութիւն Մատակարարութեան խորհրդոց:

Աւետարանական Եկեղեցւոյ խորհրդոյք են 1. Մկրտութիւն, 2. Հաղորդութիւն: Ասոնց Թէ պատրաստութեան (կանոնաց) և Թէ մատակարարութեան (կարգաց) արժան է տալ վստմութիւն՝ որքան մարմին տանիլ պարզութիւնք Աւետարանականաց: Ուստի այս խորհուրդք կը մատակարարին յոճախ հանդիսապէս և այն ի ձեռն Երիցու:

1. Կանոն մկրտութեան: Մկրտելի երախան եթէ (անչափահաս) մանուկ է,

պէտք է ըլլայ հաղորդական անձի գաւակ, գէթ ձեռնասուն թուն, որպէս կը սահմանեն Միութիւնը ոմանք: Մանկանց մկրտութիւն պատշաճապէս կըլլայ յաւազանի կամ ընկղմամբ ի ջուր: Խելահաս (չափահաս) կը համարուի երախայ, որ կրնայ հասկնալ Քրիստոսի կենաց երեւելի հանգամանքն և տաճարանեայ պատուէրը, կընդունի զՔրիստոս իբրեւ իր Փրկիչը և իր վարուց մէջ բարեպաշտութիւն կը ցուցնէ: Չայս հանգամանս երբ ստուգէ Եկեղեցւոյ ծերակոյտ (հոգաբարձութիւն), կը հաւանի անոր մկրտութեան, որ և կը կատարուի հեղմամբ կամ ընկղմամբ՝ ըստ ընտրութեան երախային: Բայց եթէ սա Եկեղեցւոյն անսովոր արարմունք մ'ալ պահանջէ, զայն կը անօրինէ ծերակոյտը: — Ծերակոյտի հաւանութեամբ կըլլայ նաեւ մկրտութիւն զաւակի հիւր հաղորդականաց (որք ուրիշ եկեղեցւոյ մը անդամն են): Եւ այնու զի մկրտութեամբ երախան կընդունուի ի ծոց որդեգրութեան Եկեղեցւոյն, անոր անդամաց գէթ ոմանք՝ ի նըշան հաւանութեան առաջիկայ կրկան երբ մկրտութիւնն ըլլայ տան մէջ: Այլ քան զայս նախապատիւ համարուելու է հանդիսականը, որ կատարի Եկեղեցւոյ մէջ ի սահմանեալ առուրս յատուկ պաշտամամբ հետեւեալ կերպով:

Կարգ ձկնորսութեան: Պաշտօնեայն յետ պատշաճ աղօթից՝ երգոց՝ Ս. Դրոց ընթերցման և բեմախօսութեան, կը հարցունէ ներկայ անդամաց թէ կը հաւանին երախային մկրտութեան: Ապա կընթեռնու Եկեղեցւոյ դաւանութիւնը և խելահաս երախային կը հարցունէ թէ կընդունի զայն, և կախաձէ սպրիլ նուիրական կենօք: Եթէ երախան մանուկ է ծնողաց (կնքոյ, հարց և մարց) կը հար-

ցունէ, թէ յանձն կառնեն զնա «մեծցունել Տէրոջը վարժութիւնովը ու խրատովը», (Եփես. 2. 4): Ապա կաղօթէ որ թէ Եկեղեցին թէ ծնողը և թէ երախան շնորհք ունենան խոստումնին կատարելու: Երգ մը կերգուի հայցելու շնորհ Հոգւոյն Սրբոյ: Ապա պաշտօնեայն գերախան կնամ ի ջուր մխելով կնամ վրան հեղլով կըսէ, Չայս անուն որ մկրտեմ «յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ», (Մատ. 1Ը. 19): Յետոյ ձեռն եղեալ ի գլուխ մկրտեալի կը հայցէ զօրհնութիւն հոգւոյն: Կերգեն զերգ ինչ մը կըրտութեան, և Առաքելական օրհնութեամբ իւր կը վերջանայ պաշտամունքը:

2. Կանոն Հաղորդութեան: Եկեղեցիք որ ունին մատակարար պաշտօնեայ՝ Հաղորդութիւն կընեն իբր երկու ամիս անգամ մի սահմանեալ յաւուրս: Որպէս նաեւ երբ պատահական առիթ ըլլայ, ինչպիսի են գումարմունք ժողովոց, ձեռնադրութիւնք և նուիրմունք: Այս ամենուն մատակարարութեան աւտեն՝ կը հաղորդուին այն և ուրիշ Եկեղեցեաց հաղորդականք, որ արգիլեալ չեն այս արտօնութենէ: Եթէ հաղորդական որ կամաւ մի կամ քանի անգամ զանց կընէ հաղորդուիլը, ծերակոյտ կիմանայ արգելքը և վերցունել կը ջանայ, եթէ ոչ այն հաղորդական առկախեալ կը համարուի: Նոյնպէս եթէ Եկեղեցի մը երկու երեք հեղ զանց կընէ իր սովորական հաղորդութիւնը, զաւառական Երիցակոյտ կիմանայ արգելքը և կը բառնայ, եթէ ոչ Եկեղեցին զայն հաղորդութենէ դադարեալ կը ճանչնայ: Հաղորդութեան սահմանեալ օրերէ առաջ կրկան յատուկ աղօթք (մինչ ծոմապահութեամբ հանդերձ) և այլ պատրաստու-

ծիւնք՝ առ ի ընդունիլ առատ շնորհս քաւ-
չական պատարագին Քրիստոսի։ Սովորա-
բար հաղորդութիւն կըլլայ յատուկ պաշ-
տամամբ և հետեւեալի նման կարգաւ մը։

Կարգ Հաղորդութեան։ Յետ պատ-
շաճ աղօթից՝ երգոց՝ Ս. Գրոց ընծերց-
ման և ուղերցի, պաշտօնեայն կը կար-
դայ ի հաղորդութիւն մերձենալու երգ
մը, որ և կերգուի։ Ապա կաղօծէ հայ-
ցելով զօրհնութիւնն Աստուծոյ ի վերայ
ամենայն առաջիկայից։ Եւ կը կարդայ
քաղուած ինչ բնաբանից Ս. Գրոց, որ
կը վերաբերին Քրիստոսի քաւչական
պատարագին և սուրբ ընծրեաց։ Ապա
կառնու ի ձեռս նուիրական հացի ափ-
սէն և Աստուծոյ օրհնութիւնն հայցելով,
յետոյ ի դիմաց Քրիստոսի կըսէ, «Ա-
ռէք կերէք, այս է մարմին իմ և ըն...»
(Մատ. ԻԶ. 26)։ Հաղորդականք յոտն-
կայս կընդունին այս նուիրեալ հացէն,
զոր պաշտօնեայն կամ սարկաւազ ա-
նոնց կը մերձեցունեն։ Ապա կերգեն օրհ-
նութեան երգ մը, յետ որոյ պաշտօնեայն
կընծեռնու քաղուածք մը բնաբանից՝
վերաբերեալ շնորհաց Քրիստոսի արեան։
Ապա գաւաթն ի ձեռս առեալ կօրհ-
նէ և ի դիմաց Քրիստոսի կըսէ, «Ար-
բէք ի սմանէ ամենեքեան և այլն...»
(Մատ. ԻԶ. 28)։ Հաղորդականք յոտն-
կայս կընդունին սուրբ բաժակէն, և կը
նստին աղօթել առանձինն և լռին։ (Ե-
ծէ քիչուր են հաղորդականք կընան սե-
ղանի շուրջ գալ, ուր եծէ յաթողի բազ-
մեալ են, զլուխնին կը խոնարհեն, ե-
ծէ գետին նստած, ծնկան վրայ կը
չորեն երբ առնուն հացն ու բաժակը)։
Ապա ամենայն ժողովուրդ յոտին ելեալ
կերգեն զօրհնութեան երգ մը, կամ կըսեն
կցորդ Սաղմոս մը։ Պաշտօնեայն կամ
սարկաւազը կը ծանուցանէ, թէ ի սէր

պատարագրեալ Քրիստոսի այս ինչ բա-
րեւիրական նպատակի նպատակ կը հա-
ւաքուի, զոր հանգանակելէ առաջ կամ
վերջ աղօթիւք կնուիրեն ի փառս Քրիս-
տոսի։ Ապա փառաբանութեան երգով ու
առաքելական օրհնութեամբ կը վերջա-
նայ պաշտամունքը։

Բ. Կարգաւորութիւն Եկեղեցական արժօնութեանց

Աստ Եկեղեցական արժօնութիւնք կը
համարինք՝ տալ անձի մը և ոմանց ար-
տօնութիւն ինչ եկեղեցւոյ վերաբերեալ։
Եւ են 1. Անդամակցութիւն, 2. Տնկել
ուղեշ, 3. Կազմել եկեղեցի, 4. Որոշել
զժերս, 5. Կարգել սարկաւազ, 6. Ար-
տօնել բեմախօսութեան, 7. Հաստատել
Հովիւ և 8. Չեռնադրել Երէց։ Ասոնց
պատրաստութիւնք և կարգ հետեւեալ
կերպերով մարմին կատարուի։

1. Պատրաստութիւն անդամակցու-
թեան։ Եկեղեցւոյ անդամակցիլ (դրոշ-
միլ, ընդունիլ ի հաղորդութիւն) է մկր-
տեալ և խելահաս քրիստոնէի ումը տալ
արտօնութիւն հաղորդութեան Ս. ընծ-
րեաց, մկրտել զաւակունս (եծէ ունի),
և ունենալ ձայն Եկեղեցւոյ ժողովոց մէջ
(եծէ 20 տարեկանէ վեր արու է)։ Այն
որ կը համարի զանձն՝ ընդունուած ան-
տեսանելի եկեղեցւոյ մէջ, և կուզէ ան-
դամակցիլ տեսանելի եկեղեցւոյ մը, ա-
նոր ծերակոյտի անդամոց միոյն կիմա-
ցունէ իր փափաքը, որում եծէ և սա,
հաւանի՝ կը ներկայէ ծերակոյտի (հո-
գաբարձուաց ժողովոյն)։ Ասոնք եծէ ըն-
դունելութեան արգել մը գիտեն, կաշ-
խատին վերցունել, ապա կամ երբ ար-
գելք չըլլայ, կը հրաւիրեն զայն անձ ի
ժողով ծերակոյտի։ Ուր իրմէ կը լսեն,
ծէ ինչ հիման վրայ հաստատուր է իր

դարձի գալուն կամ նորոգուած ըլլալուն յոյսը, կիմացունեն իրեն Եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու վարչական կանոնքը, ի մանաւրու Թէ զանոնք կընդունին ըստ իմաստի որպէս Եկեղեցին կը հասկնայ: Եթէ ասոնք ընդունին, բարեպաշտ կենօք ապրիլ յուսադրէ այնպէս, որ ծերակոյտի անդամոց գէթ մեծամասնութիւն՝ այն անձին անդամակցութեան հաւանի: Ապա պաշտօնեայն ի ժողովի Եկեղեցւոյ կամ ի պաշտաման կը ծանուցանէ, Թէ այս ոք կուզէ անդամակցիլ, որում և ծերակոյտ հաւաներ է, բայց եթէ արգելքներ գիտցողներ կան երթան իրեն իմացունեն: Եթէ այո արգելքը վերցունելով ան ուզէ անդամակցիլ, սա կիմացունէ նաեւ ծերակոյտի, որ քննէ արգելքը և վերցունել աշխատի: Երբ այս արգելք կը վերնայ կամ արգելք իմացնող չըլլար, այն անձ Եկեղեցիէն եւս ընդունուած կը համարուի: Ուստի և նա իր լուսագոյն պատրաստութիւնը կընէ, որպէսզի ամենայն երկիւղածութեամբ և ակնածութեամբ ըլլայ իր անձնուիրման ուխտը:

Կարգ անդամակցութեան. Եկեղեցւոյ ամպիոնի պաշտօնեայն սահմանեալ յաւուր, յետ աղօթից, կրօնց, ընծերցման Ս. զրոց և բեմախօսութեան, կը հըրաւիրէ անդամակցելին որ յոտին կը կենայ յատենի ժողովրդեան, երբ պաշտօնեայն կ'ընծեռնու Եկեղեցւոյ Գաւանութիւնը և կը հարցունէ Թէ ան եւս այսպէս կ'ընդունու անոր ընելու ուխտադրութիւնը և կը հարցունէ Թէ ան եւս այսպէս կ'ուխտէ առաջի սրբատագիտին Աստուծոյ և ի լուր ժողովրդեան: Յետոյ կը խրատէ զնա որ ջանայ հաւատարիմ ըլլալ յուխտին, ապաւինելով Փրկչին, որոյ ի դիմաց անձնուէրին

ձեռքէն բռնելով կ'ըսէ. «Ապրիս, բարի ու հաւատարիմ ծառայ... մօրի քու Տէրոջդ ուրախութեան մէջ» (Մատ. ԻԷ. 21): Այն ատեն Եկեղեցւոյ ուրիշ անդամք եւս յոտին կ'ենեն (ինչան հաւանութեան իւրեանց), որոց ի դիմաց կ'ըսէ պաշտօնեայն, Թէ կը խոստանանք դէպ ի բեզ մեր պարտքերը կատարել: Յետոյ ընդունելութեան Աղօթքը կ'ընէ, ու կ'երգեն Եկեղեցւոյ ուրախութեան երգ մը:

— Եթէ ոք արդէն ուրիշ Աւետ. Եկեղեցւոյ մը անդամն ըլլալով անկէ ուրիշ Եկեղեցւոյ մը կը յանձնաւարտուի, կամ եթէ ոք անդամակցութենէ առ կախ թողուած և ծանուցուած է, մանաւանդ եթէ ոք Եկեղեցիէն կտրուեր է ու կը շէրադառնայ, ասոնց ամենուն համար կ'ըլլան վերն յիշուած պատրաստութիւնք, այլ կարգի արարմունք, այն է դաւանութիւն, ուխտադրութիւն զանց կ'ըլլայ:

2. Պատրաստութիւն Ուղեշի: Երբ տեղ մը կամ ի ժողովրդեան ուրեք ըլլան միայն այնքան անդամք, որ չեն բաւական կազմել առանձինն Եկեղեցի, սոքա իրենց մերձ կամ բուն (մայր) Եկեղեցւոյ մը կ'ըլլան Ուղեշ (ծիւղ): Ասոնք կ'որդեգրեն բուն Եկեղեցւոյն Գաւանութիւնը՝ կարգաւորութիւնքը և վարչութիւնը: Մայր Եկեղեցին եւս կ'իմացունէ անոնց տրուած արտօնութեանց չափը՝ իրենց տեղւոյն կամ ժողովրդեան վերաբերեալ գործոց: Այսու հասկացողութեամբ (և Թերեւս Գաւառին Սրիցակոյտի հաւանութեամբ), Մայր Եկեղեցին կ'ընտրէ մասնախումբ մը, որ կ'երթայ այն ժողովրդեան մէջ կը տընկէ Ուղեշ մը: Ասոր կարգը կը կատարուի ըստ կերպի Եկեղեցւոյ կազմութեան, (տես յաջորդն ի Թիւ 3):

3. Երբ Ուղէշ մը անբան բարգաւաճի, որ այլ եւս բաւական համարուի առանձինն ընել իր ամէն գործերը, յայնժամ հաւանութեամբ Մայր Եկեղեցւոյն կ'առաջարկեն անոր Երիցակոյտին (Գաւառական ժողովին), սա եւս եթէ յարմար դատէ, կ'ընտրէ մասնախումբ մը, որ կ'երթայ առանձին Եկեղեցի կը կազմէ յատուկ պաշտամամբ մը:

Կարգ Եկեղեցւոյ կազմութեան. Պաշտօնական մասնախումբ՝ յետ աղօթից, ընթերցման Ս. Գրոց և երգի, հրապարակաւ կարգաւ կուտայ պաշտօնական տեղեկագիրն ի վերայ գործողութեանց, որ եղած են առանձին Եկեղեցի (կամ Ուղէշ) ըլլալու համար: Ապա կ'ընթեռնուն Եկեղեցւոյն որդեգրած Գաւառութիւնն և Ուխտադրութիւնը, երբ անդամք յոտին կ'ենեն և անոնց կողմանէ մէկը կը խոստանայ, թէ ամուր պիտի բռնեն «այն ողջամիտ խօսքերուն օրինակը...» (Բ. Տիմ. Ա. 13): Ասոր վրայ կը հայցեն Աստուծոյ օրհնութիւնը: Յետոյ կը կարդացուն կարգաւորութիւնը և վարչական կանոնները: որոց բարեւոր գործածութեան խրատներ կը տրուին: Ըստ այսմ՝ ընդունուած անդամոց անուանքը կը կարդացուն, որոց կողմանէ մէկը կ'ըսէ, թէ ի վարչութեան և ի կարգաւորութեան չպիտի փոխեն բան մը՝ որ կը համարին թէ հակառակ պիտի ըլլայ Երիցակոյտի գաւառին (կամ բուն Եկեղեցւոյն), որուն հետ կապուած կ'ուզեն մնալ: Ապա ըստ պատշաճի աղօթքներ կ'ըլլան և երգեր կ'երգուին:

4. Ընտրութիւն ծերոց: Ըստ օրինի (ի Թիւ 3) կազմեալ Եկեղեցիք իրենց ընտէատու անդամոց զմանս կ'ընտրեն լինիլ հոգաբարձոյ կամ ծերի Եկեղեցւոյ: Սոքա Եկեղեցւոյ Սարկաւագին

և Հովուին կամ Տեսչին (Եպիսկոպոսին) հետ կը կազմեն Ծերակոյտը (Ժողովն Հոգաբարձութեան): Ասոնց ընտրութիւնը կը ծանուցուի նաեւ ժողովրդեան, յորոց որ եթէ Ծերոց մէկուն դէմ բողոքէ, Եկեղեցին խնդիրը կը բնէ: Երբ բողոքը տնօրինուի կամ չըլլայ, ընտրութիւնը կը ծանուցուի նաեւ Երիցակոյտի գաւառին, անոնցմէ եւս եթէ որ չմերժուի, վաւերացեալ կը համարուի: Ապա յատուկ պաշտաման մը ատեն ասոնց ընտրութիւնը կը հաստատուի:

Կարգ որոշման ծերոց: Երիցակոյտէ ընտրեալ որ կամ Եկեղեցւոյ Բեմի պաշտօնեայն, յետ աղօթից, երգոց և ընթերցման Ս. գրոց, հրապարակաւ կ'իմացունէ Ծերոց ընտրութեան համար եղած պաշտօնական գործողութիւնքն ու վաւերացումը: Ապա կը հրաւիրէ զանոնք ամպիոնի մերձ (ուր և կրնան բազմիլ յաթոռի), անոնց կը կարգայ վարչական կանոնաց Ծերակոյտի վերաբերեալ յղուածները, զորս և Ծերունիք կ'առաջադրեն ճշիւ գործադրել ի շինութիւն Եկեղեցւոյն: Ծերք ապա կը ծնրադրեն և պաշտօնեայն բազկատարած կ'աղօթէ, որ շնորհք ունենան իրենց այս պարտիս անձերի կատարելու: Ապա Ծերոց՝ Եկեղեցւոյ (և ժողովրդեան) վերաբերեալ խրատներ կուտան, հանդերձ աղօթիւք և երգովք: (Յետ աւարտման պաշտաման վայելուչ կ'ըլլայ որ Եկեղեցւոյ չափահասք ձեռք տան Ծերոց ի նշան շրնորհաւորելու, և դեռահասք համբուրեն անոնց աչերն):

5. Ընտրութիւն Սարկաւագի: Եկեղեցի մը երբ պէտք և յարմար անձ ունենայ, կ'ընտրէ մի կամ մի քանի անձ ըլլալ Սարկաւագ Եկեղեցւոյ և ժողովրդեան: Ասոր պաշտօնն է ըլլալ հոգատար ժողո-

վրդեան աղբատաց, որոց յատկացեալ գանձանակը կը պահէ, բարեսիրական տրոց հանգանակութիւն կ'ընէ, Հաղորդութեան սեղանը յարդարելով նուիրական հացն ու բաժակը հաղորդականաց կը մերձեցունէ, և Հովութիւն կամ Տեսչին կ'օգնէ կամ անոնց ի բողոքականութեան կը փոխանորդէ ոչ բեմական գործոց նոցա: Սարկաւագցուն կ'ընտրուի որոշմամբ Եկեղեցւոյն և հաւանութեամբ ժողովրդեան, և կը ծանուցուի գաւառի Երիցակոյտին, որ եթէ արգելք չտեսնէ՝ կը յանձնարարէ Երիցու մը, որ ձեռնադրէ զնա, որ և կատարի յատուկ պաշտամամբ:

Ձեռնադրութիւն Սարկաւագի: Ձեռնադրող Երէցը (կամ Երիցունք) յետ աղօթից՝ երգոց և ընթերցման Ս. Գրոց, ամենուն կ'իմացունէ այս անձի օրինաւոր ընտրութիւնն ի Սարկաւագութիւն: Ապա զնա յատենի կը բազմեցունէ և անոր կը բացատրէ ստանձնելի պաշտօնն ու պարտականութիւնքը, զորս և այն կը խոստանայ կատարել ըստ ամենայն կարողութեան իւրոյ: Ապա պաշտօնեայն ի Ս. Գրոց կ'ընթեռնու պատշաճ հատուածներ, երբ Սարկաւագցուն կը կենայ յոտին, ու յետոյ ամպիտնի առջին ծնրադրեալ կը խոնարհի, որոյ վերայ պաշտօնեայն ձեռք դնելով կ'աղօթէ ընծայման օրհնութիւնը: Ապա Սարկաւագին՝ Եկեղեցւոյ և ժողովրդեան խրատներ կը տրուին և երգ մը կ'երգուի, յայնժամ Սարկաւագն պնակ ի ձեռին կը շրջի ժողովրդեան մէջ՝ հաւաքել բարեսիրական նպատակ մը, զոր կը բերէ պաշտօնէին: Եւ նա աղօթիւք զայն կը նուիրէ Աստուծոյ իբրեւ երախտարի ընծայ Սարկաւագին: Յետոյ կ'երգուի գոհութեան կամ փառաբանութեան երգ մը, և Առաքելա-

կան օրհնութեամբ մը կը վերջանայ պաշտամունքը:

(Եթէ ըլլան նաեւ Սարկաւագողիք, որ և տուներ երթան Ս. Գիրք կարդալու կանանց մէջ Սարկաւագութեան պաշտօն կատարեն, սոցա համար եւս կ'ըլլայ ընտրութիւն այլ ոչ ձեռնադրութիւն: Պատշաճ է նաեւ այսպէս ընել կիրակնօրեայ դաստառաց, մանաւանդ վասն օգնականի Հովութիւն կամ Տեսչին):

6. **Արժօնէր քեռնախօսութեան:** Անոնք որ կ'ուզեն բեմախօսելու պաշտօն ունենալ, արտօնութիւն կը խնդրեն Սինոդէ կամ Նահանգային ժողովէ: Այն ալ կը բնէն թէ խնդրողը որ Եկեղեցւոյ անդամ են, որ դպրոցի (Աստուածաբանական դրութեան) հետեւողք, թէ գիտէն և կ'ընդունին Գրիստոնէական Աստուածաբանութիւն ըստ բովանդակութեան Աւետ. Եկեղեցեաց ընդունածին, և թէ բեմախօսելու ձիրք և տաղանդ ունին: Այս հանգամանքը եթէ գոհացուցիչ գտնէ, անոնց կուտայ արտօնագիր բեմախօսութեան՝ իր սահմանի մէջ: Ուր մարմի ըլլալ նաեւ Հովիւ ժողովրդեան և Եկեղեցւոյ առ որ կը կապուի, հետեւապէս նաեւ կ'ըլլայ Նախագահ անոր Մերակոյտին, անգամ Երիցակաւոյ և Սինոդին: — Անոնք որ ուրիշ Միութեան կամ Սինոդի սահմանի մէջ կ'անցնին ի բեմախօսել, այն Սինոդի կամ Միութեան կ'իմացունեն իրենց սահմանափոխութեան պատճառը, զոր այն մարմին եւս եթէ բանաւոր դատէ, կը վաւերացունէ նախորդ արտօնագիրը, եթէ ոչ դատարեալ կը համարուի այն արտօնութիւն:

7. **Հաստատութիւն Հովութի:** Ընտրութեամբ Եկեղեցւոյն և հաւանութեամբ ժողովրդեան՝ կը հրաւիրուի բեմախօս կամ Երէց մը, որ սահմանեալ (կարճ)

ժամանակ մը կատարէ ամպիոնի պաշտօնն և ինչ գործեր որ անկ են ի հոգեւոր զարգացումն այն ժողովրդեան: Եթէ այս պաշտօնեայ անսահման կամ ընդ երկար պիտի շարունակէ զայս պաշտօն, Եկեղեցին իր որոշում կ'իմացունէ զաւտօր Երիցակոյտին: Եւ սա եթէ հաւանի՝ կ'ընտրէ ձեռնադրեալ պաշտօնեայ մը (կամ աւելի), որ առաջարկեալ պաշտօնեայն հետստէ ի վերայ Եկեղեցւոյն և ժողովրդեան: Եւ ասոր արարողութիւն կը կատարուի ըստ կարգի և առաւել վստահութեամբ քան որ կ'ըլլան Ծերոց պաշտօնակարգութեան համար (ի Թիւ 4): — Այս հաստատեալ պաշտօնեայն եթէ բեմախօս էր (ոչ ձեռնադրեալ) կ'անուանի Հովիւ, եթէ Երեց էր կ'ըլլայ Տեսուչ (Եպիսկոպոս):

8. Պատշաճութիւն Երիցութեան: Եթէ Եկեղեցի մը ուզէ որ իր բեմախօսը կամ Հովիւը ձառնադրուի Երիցութիւն, զայս կ'առաջարկէ Երիցակոյտի, և սա եթէ յարմար դատէ՝ կ'առաջարկէ Սինոդի կամ Նահանգային ժողովոյն: Սա եւս եթէ պատշաճ դատէ, մասնախումբ մը կ'ընտրէ որ սահմանեալ ժամանակին և առաջի ժողովրդեան կը քննեն զԵրիցուն: Եթէ որպիսի պաշտօն՝ գործ և յաջողութիւն ունեցեր է բեմախօսութեան արտօնագիր ընդունելէ հետէ, կը քննեն նաեւ անոր քրիստոնէական Աստուածաբանութիւնը և համոզմունքն ի վերայ վարչութեան և կարգաւորութեան Եկեղեցւոյ, և եւս առաջադրութիւնը տեւական պաշտօնէութեան: Չայս ամենայն հանգամանա եթէ յարմար գտնեն, գէթ մեծամասնութեան անդամաց մասնախմբի հաւանութեամբ, կ'որոշուի ձեռնադրել զնա:

Կարգ երիցութեան: Այս արարողու-

թիւն կը կատարուի առաւել վստահութեամբ կարգի՝ քան որ կ'ըլլայ ի ձեռնադրութեան Սարկաւագի (ի Թիւ 5): Չոր օրինակ սա առաւելութեամբ որ Երեցուն կը ծնրադրէ բեմի տախտակամածին վրայ, և անոր վրայ պատշաճ ազօթիւք ձեռք կը դնեն ամենայն Երիցունք: Ապա ասոնց մին ձեռք կուտայ նորընծային, որ և ինքը նոյն պաշտաման վերջ բազկատարած կուտայ Առաքելական օրհնութիւն, (զոր մինչեւ այն ատեն ըրած չըլլար): Երեցը Սարկաւագի պէս նպատակահաւքեր, այլ նոյն օրը խորհրդոց մատակարարութիւն կ'ընէ՝ եթէ պատեհ ըլլայ: Յետ աւարտման պաշտաման՝ Պատուելի Երիցուն շնորհաւորութեան ձեռք կուտան պաշտօնեայք և ծերք, այլք եւս կը համբուրեն զաջ Երիցուն:

Եթէ ձեռնադրութեան առաջարկն ըլլայ դպրոցէ մը կամ մարմինէ մը, որ Եկեղեցի ու ժողովուրդ չունի, ձեռնադրեալ Երեցը կ'ըլլայ Առեւտրանիչ սահմանեալ տեղւոյն, Թեմին Երիցակոյտի կամ ի շրջանի զնա ձեռնադրել տուող Սինոդի կամ Միութեան: Եթէ Աւետարանիչ իր սահմանը փոխէ, ասոր պատճառը կ'իմացունէ Միութեան կամ Սինոդի՝ որոյ սահմանը կը մտնէ: Սա եւս եթէ փոփոխութիւնը բանաւոր դատէ, կ'որոշէ անոր պաշտօնի սահմաններն, եթէ ոչ Աւետարանչական պաշտօնէ դադարեալ կը համարուի: Միսիոնարք եւս Աւետարանիչք են ի սահմանի, զոր կ'որոշէ զիրենք առաքող ընկերութիւն:

Զմիւռնիա

Ա. Մ. Ի.

Հաւատքէն կը ծագի Աստուծոյ սէրը, և ի սիրոյ կը ծագի արդարութեան՝ ողորմութեան՝ գթութեան և զուարթամտութեան կեանք մը:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄԻՏՔ

Եթէ զամ մի ականարկ մը նետենք անցելոյն յիշատակարանաց վրայ, պահ մի յետս դարցնենք մեր աչեր ի բնին ամէլու այն հնագոյն դարեր, յորս մարդ կը շրջագայէր բոլորովին անգիտակ իւր Եսական ոգւոյն, կ'ապրէր մի այնպիսի միջավայրի մէջ, ոյր մոնոթորա կը շրջապատէր մթագին աղշամղշիւ, կը հիւծէր տգիտութեան, ստրկութեան, և նախապաշարմանց սեւամոյր բոցին ներքեւ, անկարող էր քայքայել տգիտութեան Թանձրամարմին Թուբեր, անկարող իսկ գնահատել զիւր հէզ վիճակ, բնութիւնն համայն միակ իւր քաղցրիկ դայեակն էր: Կը սնուցանէր զնա իւր հեշտաւէտ բազկաց մէջ, կը փայփայէր զնա իւր փափկասուն կրծոց վրայ, կը հայծայծէր նմա զիւր պիտոյք առատածիր: Վայրի ծառոց պտուղք էին կերակուր, անասնոց մորթք՝ հանդերձ, քարայր և անտառներու խորք՝ բնակարան, և ի նանիր կը ճգնէր այդ ապիկար վիճակէն բղխեցնել յառաջացման, բարձրացման, և զարգացման մշտաբուլիս աղբերակներ, ոյք հոսելով ի վայր կարկաշտձայն գիտութեան, լուսաւորութեան, և յառաջադիմութեան լերանց կողերէն, կուգան ոռոգել ղնադկային ղիսֆն:

Դարերու յառաջընթացութեան մէջ մարդկային միտքն ստորին վիճակէ մը ի բարձրագոյն անդր կ'ելնէ: Պատմութիւնն կը վկայէ այդմ, և ապագայ դարեր, մանաւանդ; պիտի ապացուցանեն զայդ լիովին: Տրէյփըր կը վարդապետէ Թէ մարդկային միտքն մինչ նախնական կամ բնական վիճակի մը մէջ էր, որ սովորաբար կը յորջորջի քննադդային շրջան յորում հէզ մարդն կըզգար արտա-

քին աշխարհի մը իրականութեան, Թէև՝ կուրօրէն, կը ծանօթանար զգայարանաց միջոցաւ արտաքին առարկայից, կը գործէր լոկ բնագոյային դրոմամբ: Զննութեան շրջանին մէջ նախնական մարդն ի հարկէ ստիպեալ սկսաւ հնարել անհարժ գործիներ, քարեղէն կացիններ, փայտեայ արօրներ, և հողեղէն անօթներ, որովք անասունք վայրի եկան ի համբոյր: Հառաջոյ շրջանին մէջ մարդկային իմացականութիւնն կը յղանայ Արարչի մը զաղափարականն: Տրամաքանկան շրջանին մէջ ապիկար մարդն կրկնի հետազօտել իրաց պատճառներն, և՝ բննել բնական երեւոյթներ: Զառաւնոթեան շրջանին մէջ մարդկային համեարն կրկնի ապրիլ խորհրդածութեան և զգացման աշխարհի մը մէջ:

Աշխարհի մրցման ապարիզին մէջ մարդկային միտքն յառաջ մղած է գեղարուեստից ամէն ճիւղեր, ճարտարապետութեան, և հնարագիտութեանց ամէն տեսակներ: Աշխարհի մի անկիւնը Միքայել-Անճէլոյ մը կը ծնի, և ահա անդէն կը ծաղկի գեղարուեստից երփներանգ պարտէզն դալարագեղ, Իւր վրձնոյն անմահական նշոյլներ կը փալփլին գեղագիտական աշխարհի փառացի հորիզոնին վրայ: Ռաֆայել մը կը ծնի, և ահա՝ Այլսկերպութիւնն Քրիստոսի այն վեհաշուք տեսարանն ի տես կուգայ, և իւր հրաշալեաց անմոռաց ցոլքեր կ'անմահացնեն զիւր անուն: Այվագ-Ոսկի մը կը ծնի, և ահա՝ կը մարմնանան ծովուց գեղեցկութիւնք եւ ահաւորութիւնք:

Ճարտարապետական ապարիզին մէջ մարդկային միտքն ի տես կը բերէ հոյակապ պալատներ, փառաւոր մեհեաններ, և շքեղ կաթողիկէներ, ոյք զոգցես կը

Թուին ի կատար հասած, մինչ ամենք, հին աշխարհի կեդրոնն, քաղաքակրթութեան որրանն, և լուսաւորութեան միակ ջահն, կը ծաղկէր զիտութեամբ: Մի խորշն Փիթիաս մը կը ծլի, որ կը կանգնէ եօթն հրաշալեաց մին, Ողիմպիականն, Արամազդայ մեծահամբաւ արձանն: Հարէս մը՝ որ ի տես կը գնէ Հասդոսի պղնձեայ՝ սոսկալիթխար արձանն, Արտէմիսի տաճարն, Ալիկարնոսի շիրիմն, Աղեքսանդրիոյ փարոսն, Բաբելոնի առկախեալ պարաէզն, և Եգիպտոսի բրքունք, ոյց առջեւ բարձրագագած լեռներն իսկ կը ցածնուն:

Հնարագիտական ասպարիզին մէջ մարդկային միտքն ո՛չ նուազ կը փայլի: Պարտիզին մէկ խնձորն խորհրդոյ շարք մը կը զարթուցանէ ի միտս Նեւտոնի: Եւ ահա անդէն յառաջ կուգան երկնային մարմնոց անկման կամ ձգողական օրէնքներ: Քէփլըի անխոնջ աշխատութեան արդիւնքն կը լինի երբեակ օրէնքներն երկնային մարմնոց շարժման ի հանդէս ածել: Փայլատակող շանթն, որ երբեմնակի աւեր կը գործէր յաշխարհի, Ֆրանքլինի հանճարն զայն կը տանձէ: Եւ հոյակապ պալատներու զմբեթներ կ'ապահովին շանթարգելով: Յօդս ցնդող շոգին, որ դարէ ի դար կաներեւոյթանար ի բնութեան, ձէյսն-Ուոթի հանճարն զայն կը յափշտակէ յամպոց: Սրածուխն մի կուտայ նմա՝ ստւառնելու ընդ ցամաք, ընդ լերինս, և ընդ ծով: Ելեքտրականութիւնն, որ ի բնութեան թագուն զօրութիւն մ'էր միայն, Մորցի դողդոջուն ձեռաց տակ կը ձգէ զիւր կատաղութիւն: Սուրհանդակ մը կը լինի հանուր մարդկութեան խօսքերն թռչտելու աշխարհէ յաշխարհ, նորէն ի հինն, և յարեւելից յարեւմուտս: Թռչնոց մեղե-

դիներ, ոյք գոգցես խորհրդոյ նշոյլ մը կը ցոլացնէին ի միտս Կուտէմպերկի, ի հանդէս առնելու տպագրութեան հրաշալիքն, ոյր՝ մատուցած ծառայութիւնք առ մարդկային ազգն անգնահատելի են, մամլոյ զիւտին կը հետեւի վերածնութիւն ուսմանց, զիտութեան ծաւալումն մարդկային ամեն խաւերու մէջ, տաղանդներու ընդհարումն, և բազմազան գրեանց ճոխութիւնն, ոյք կը գեղազարդեն գաղափարաց աշխարհի հորիզոնը:

Բարոյական աշխարհի մէջ մարդկային միտքն կը յղանայ գերագոյն գաղափարական մը՝ նկատմամբ էակի մը, զոր կը դասէ ի վեր քան զհաստդութիւն իւր հոռուաւոր մտաց: Դարերու անընդհատ հոլովմանց մէջ կը նշմարենք մարդկային անյազ տենչն ի բարին, ի գեղեցիկն և ի ճշմարիտն, երբեակ աստիճանք սրբազան իճէտի: Կրօնի նախնական ձեւն էր ի սկզբան հաւատք ի մի ճշմարիտ Աստուած, և Ժամանակի ընթացից մէջ կը յանգի համայնաստուածութեան գաղափարի, ոյր ստորնացուցիչ վարդապետութիւն կը նսեմացունէ մարդկային ընկերութեան առնչութիւնն, վարուց բարքն և նկարագրի ազնիւ գոհարն: Սոյն այլանդակ վարդապետութիւն մարդկային ազգին բարոյական կործանման պատճառ եղած է ի սկզբանէ անտի:

Մարդկային միտքն բարոյական աշխարհի մէջ ձգտում մը ունի կարծես երկրպագել գերագոյն էակին տարբեր ձեւերու տակ, բայտ որում Եգիպտացին մէն մի երեւոյթ կամ զօրութիւն կը համարէր այդ էակին մի մասն: Իւր մեհենից մէջ կային Նում չաստուածն, որ կը նշանակէր ւտեղծիչ միտք, Ֆթան՝ ստեղծիչ ձեռք, Ռա՝ արեւ, Սէպ՝ երկիր, Թոթ՝ աստուածային անհաստդութիւն եւ

Ուներին՝ աստուածային իմաստութիւն։ Եզրիպտական միտքն ոչ թէ միայն այս դից կ'երկրպագէր, այլ՝ կը յարգէր անասնոց տեսակներէն զոմանս որոց ըսպանողք մահուամբ կը պատժուէին։

Հնդկական կրօնին ներկայացուցիչն էր ի սկզբան Սիտարդա, որ ծագումն առած է արքայազն անձէ մը, եւ ապա կը յանգի Պուտտայականութեան երրեակ ձեւերու տակ։ Պրահմա էր ստեղծիչ, Վիշնու՝ պահպանիչ եւ Սիվա կործանիչ։ Պրահմականն կը վարդապետէ թէ ամենայն ինչ է աստուած, եւ թէ ոք երբ մեռնի, կը միանայ տիեզերական ոգւոյն հետ, ըստ հոգեփոխութեան։

Պարսկական կրօնն էր ի սկզբան միաստուածութիւն, եւ ժամանակի ընթացքին մէջ կը յանգի երկաստուածութեան, բարւոյ եւ չարի, լուսոյ եւ խաւարի, Որմիզդ եւ Ահիմն։ Եւ վերջապէս դոցա կրօնք կը լինի բնապաշտութիւն։ Արեւելեան կրօնից մէջ կը նշմարենք ահաւորութեան, սոսկութեան, եւ երկիրդի գաղափարն։ Իսկ Յունական կրօնին մէջ՝ սիրոյ, գեղեցկութեան եւ վսեմին տարրն։

Ահա, այս խառնիճապանճ բաբելոնին մէջ տես Կատոն մը, Եբրայական կրօն մը կը նշմարի։ Սոյն մէն մի աղանդներ իւրեանց ծէսեր կը կատարէին ի Բագինս մեծաւ երկիւղածութեամբ, բարձրագոյ աղաղակաւ։ Եւ ահա Հրեայն իւր նկարագրի ազնուութիւնն, նկատմամբ Եհովայի, անեղծ կը պահէ։ Եբրայական կրօնն դարերու անընդհատ յառաջընթացութեան մէջ կարտադրէ կրօնից գերազոյնն, Քրիստոնէութիւնն, որով կը պըսակուի կրօնի պատմութեան շրջանն։

Բնագանցական աշխարհի մէջ մարդկային միտքն բարձրանալից թեւեր կ'առնու, ոյր տեսութեան առջեւ նիւթական

աշխարհ կը մերկանայ իւր բոլոր պերճանքներէն, կը յաւակնի ըմբռնել անըսկիզբն եւ անվախճանն, անհունն եւ բացարձակն, եւ զԱյն պարփակել իւր հունաւոր մտաց անճուկ շրջանակին մէջ։ Սոյն վերացական իրականութիւնք մեծապէս կը նպաստեն մարդկային իմացական կարողութիւնն կրթելու, բարձրացնելու եւ զարգացնելու։ Նոր փայլ մը կուտան մարդկային հանճարին, անգուզապէս ընդլայնելու իւր մտաց հորիզոնը։

Մարդկային միտքն իմացական աշխարհի ասպարիզին մէջ հրաշալիքներ կը գործէ։ Իւր մեծագործութիւնք եւ տարած յաղթանակներ ի գիտութիւնս, ի սկզբանէ անտի անգնահատելի են, փիլիսոփայութեան, բանաստեղծութեան, աստեղագիտութեան եւ բժշկութեան ամէն ճիւղերու մէջ։ Իմացական ասպարիզին մի անկիւնը Թադէս մը կը ծնի, եւ ահա անդէն փիլիսոփայութեան բազմակնճիւղ խնդիրներ կը տոգորեն մարդկային միտքն։ Դոնդ մը կը ծնի, եւ ահա՝ գիտութեան անդարբնելի երկամէն դաշոյն մը ի յայտ կուգայ։ Հոմերոս մը, ոյր տիեզերական եւ անգուգական հանճարին վրայ զմայլմամբ կը հայլմբ։ Լամարտին մը, ոյր բոցեղէն լեզուն կ'արծարծէ բովանդակ աշխարհ։ Միլտոն մը, ոյր հրափետուր երեւակայութեան թեւեր կը սլանան յօդս ի վեր։ Եւ վերջապէս Վիկթոր - Հիւկոյ մը, ոյր զրջէն արտօսրի շիթեր կը կամկծին մարդկային թըշուառութեան վրայ։

Ահա համառօտ տեսութիւն մը այն մեծագործութեանց զոր մարդկային միտքն կ'ատարած է իմացական եւ բարոյական աշխարհներուն մէջ։ Եւ միշտ պիտի մնայ հարցում մը թէ Տակաւին ինչ հրաշալիքներ պիտի ծնի։

Պարսիզակ

Ս. Կ.

Դ Պ Ր Ո Ց

Սեւեռենք մի անգամ մեր աչերը տիեզերաց հիասքանչ կազմակերպութեան վրայ. դիտենք թէ ինչ է այն որ կուտայ մեզ անսպառ խանդ մը հեռուն անդր մոլեկրու, քննենք թէ ինչ է այն անըսպառ հնոցն՝ որ անդու կ'ընծայէ մեզ անվերջ հմտութիւն մը եւս քան զեւս մխրճելու ի վսեմն, ի գեղեցիկն, յանսահմանն... դպրոցն է դա: Պիտի տեսնենք թէ չ'կայ աշխարհի մէջ դպրոցէն զատ ուրիշ ու է մի պատուարան՝ որ մարդ ապաստանի նորա հովանուոյն տակ:

Դպրոցն՝ դպրոցն է միայն վառարանն այն գերապանծ, որ մարդուս կուտայ դրոշմն կատարելութեան, գիտութեան, մեծամեծ կարողութեանց ուր ապաստանի նա զիւր տկարութիւն կազդուրելու, զիւր տգիտութիւն լուսաւորելու:

Այդ տեսակէտով դպրոցն է մի աղբիւր զովարար, ուր մարդ օրօրոցէն սկսեալ ումպ առ ումպ պարտի խմել գիտութեան կամն՝ զիւր պսարութիւնն նուազեցնելու համար. և ով կարէ հերքել. ով կըրնայ ժխտել զայն. մարդ մինչեւ որ զըպրոցի մէջ չ'դաստիարակուի հիմնապէս՝ արժանի չէ փառաց պողոտային մէջ պըսակուիլ դափնեօք, պանծալ յալթական, և իրաւունք ստանալ ապրելու և փառաւորուելու:

Ահա այսօր ընդհանուր աշխարհ բացարձակապէս կը խոստովանի դպրոցի արժանիքն ու յարգը, կը խոստովանի թէ նորա շնորհիւ է որ այն ապառաժք, լեւրինք և վէմք իբրեւ մոխիր և ոչինչ, կը հալին մարդոց ձեռաց մէջ. և տկար արարածներ իբր թռչուն թեւաւոր կը ճախրեն մթնոլորտական անհուն տարածու-

թեանց մէջ, ամեն ազգաց և տէրութեանց յառաջդիմութիւնք դպրոցներէն կախումն աւնին:

Ուրեմն թող չպարծին այն ազգեր որ դպրոց չ'ունին. թող չի խրոխտան այն դրամատետարք իւրեանց միլիոններով եւ թէ չեն կանգնած դպրոցներ, վասն զի դպրոց իւր կոթողներ դէպ յերկինս բարձրացուցած լոյս կը սփռէ հոն, ուր կայ տգիտութիւն, կեանք՝ ուր կայ մահ, խինդ՝ ուր կայ աղէտ և լքում:

Դպրոցը այն արեւն է որ զմեզ կ'ողողէ իւր ոսկեճանճանչ ճառագայթներով, արեւ լուսաւորող և բազմատեղն՝ որ իւր ծոցէն կը ծնին մերթ փիլիսոփայներ և իմաստուններ և մերթ բանաստեղծներ, ճարտարապետներ, տնտեսագէտներ և ին, և ին:

Եւրոպա դպրոցի գործած հրաշից ակներեւ մի փողահարն է. նա անընդհատ կը բալէ դէպ յառաջ, յառաջ ի լոյս, յառաջ դէպ ի կատարելութիւն: Դպրոց՝ այն պէտք է լինի առարկայն մեր բոլոր մշտածութեանց, հոն է որ մարդ առաջին քայլն կ'առնէ, մարդուս միտքն որ կոշտ և մծին էր յառաջագոյն՝ կը լուսաւորուի, հոն է որ կ'ստանայ տարրօրէն այն գերազանց գաղափարներն՝ որոցմով ազնուացած կ'ստանայ գերբնական ոյժ մը, կորով մը այս աշխարհէս դէպ ի վեր բարձրանալու, անհունին մէջ միտելու, և անսահման հորիզոններու մէջ որոնելու աղբիւրներն այն սքանչելեաց, որոց որքան ծանօթանայ, այնքան անզուսպ ծարաւ մը պիտի զգայ առաւել եւս փաբելու դպրոցին, յարելու գիտութեան, հասնիլ վերջապէս կատարելութեան:

Մարտի

ՆԱԶԱՐԷԹ Յ. ՊԻՊԵՐԵԱՆ

ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

Իրաւամբ ըսուած է Թէ «Մարդկային ազգին յառաջդիմութիւնը լոկ քաղաքական զարգացման մը արդիւնք չէ, այլ մանաւանդ բարոյական զարգացման»։ Ստուգիւ ուր որ բարոյական զարգացում կայ հոն յառաջդիմութիւն կայ։ Սակայն, ախտ՝, զի բարոյականութիւն, այս կենսաւէտ զօրութիւն, մարդուն Թէ նիւթական եւ Թէ մտաւորական բարելաւութեան միակ տարրն, որ կը ափռէ կեանք ամեն ուրեք, որ կը գործէ հանապազ համատարած բարութեամբ՝ կը կասի երբեմն իւր ամենէն հզօր եւ ազդեցիկ ախոյանէն՝ որ է Մոլութիւն։

Այն ինչ կը դարձնեմք աչերնիս մեր շուրջ, կը տեսնեմք հէք մարդկութիւնն որ կը հեծէ տակաւին այդ սոսկալի Թըշնամուռն երկամի լուծին տակ։ Եւ որ կը տիրապետէ մարդոց սրտերուն վրայ, կ'իշխէ նոցա կամաց, կ'սպաննէ նոցա ոյժն ու կորով, խանդ ու աւիւն։ Մով մ'է ահարկու՝ որ կը բանայ իւր ամենի անդունդներ եւ յինքն կը քաշէ զհոգի։ Դերեղման մ'է անյագ, հուր մ'է բոցաճարակ՝ որ կը լափէ աւեր ու ամայի կը դարձնէ զմարդկութիւն, եւ վերջապէս զօրութիւն մ'է դժոխային որ անդունդէ յանդունդ, զահալիժէ ի զահալէժ կը գլորէ զանոնք որ իւր դէմ կ'ելլեն։ Արդեօք, քանի քանի առատաձիր բարեմասնութիւններով ճոխացեալ անհատներ՝ որք կրնային ըլլալ մէյմէկ Հիւկօներ, Շէքսպիրներ, Դուրեաններ, իյնալով այս ապիրատին ճիրաններուն մէջ զլորեցան Թշուառութեան անպնդախոր քառսին մէջ։ Նուազ չարիք չ'գործեց սա, նուազ արտօսք չխլեց մեր աչերէն քան մահն՝ որ

սայրասուր մանգաղ ի ձեռին կը հնձէ անխտիր, մեծ ու պզտիկ, հարուստ ու աղքատ, զիտուն ու տգէտ, տկար ու զօրեղ։

Ուրեմն ընծերցող, գործենք միահամուռ ի խնդիր մեր բարելաւութեան։ Թող մեր մէջէն ելլեն Լուսաւորիչներ, Շնորհալիներ եւ արդարակորով անձինք։ Ստուգիւ չիք աւելի նշանաւոր յաղթական մը քան այն՝ որ կարող եղած է դէմ դնել մոլութեան։ Եթէ կարելի ըլլայ վերցնել սոյն ապականորար ախտն երկրէս, յայնժամ Ազգք համօրէն իրենց կատարելութեան զենիթն պիտի հասնէին, խինդ ու ծիծաղ, սէր ու երջանկութիւն, խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն պիտի տիրէր ամեն ուրեք։

Մոլութիւն կը գործէ անձայն ու լռիկ, բայց հետեւանքն յոյժ աղէտալի է։ Լռիկ մնչիկ բարքեր կապականէ, կը վատնաւազնէ զմարդ, կը վնասէ հոգւոյն, տուներ կը քանդէ, գերդաստաններ, եկեղեցիներ կը կործանէ եւ կը տապալէ։ Սակայն Թող վերնայ մոլութիւն երկրէս եւ ո՛հ, նուազ մարդ պիտի հեծէ աղքատութեան ծանր լուծին տակ, դահիճներ նուազ արիւն պիտի Թափեն, բանտեր Թափուր պիտի մնան եւ նուազ մարդ պիտի հեծէ տգիտութեան մահահամբոյր խաւարին տակ։ Թող վերնայ վերջապէս սոյն մահացու ախտն եւ կեանքն հաճելի ուղեւորութիւն մը պիտի լինի։

Մոլութիւն եւ Առաքինութիւն կը ներկայեն բոլորովին իրարու հակապատկերներ։ Մին կ'ստորնացնէ, իսկ միւսը կը բարձրացնէ։ Մին կը Թշուառացնէ, իսկ միւսը կ'երջանկացնէ եւ վերջապէս առաքինութիւնը բոլորովին հակառակն կը գործէ մոլութեան։ Առաքինութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունի մարդկային ազ-

զին թէ բարոյական եւ թէ ֆիզիգական նկարագրին վրայ: Առաքինութիւնը վերականգնիչ զօրութիւն մ'է, հոգւոյն փրկութեան եւ սրտի խաղաղութեան միակ միջոցն, եւ է աղբիւր երջանկութեան: Քանի՞օ՞ն քաղցր, քանի՞օ՞ն երջանկարար է ըլլալ առաքինի: Տես ինչ վսեմութիւն կը փայլի առաքինւոյն ճակտին վրայ, խինդ ու ծիծաղ, բարիք եւ օրհնութիւն անոր տունէն ներս կը խուժեն միահաղոյն: Յիրաւի նախնիք իրաւունք ունէին զառաքինութիւն ամեն բանէ վեր դասել եւ համարել զայն մեծագոյն բարիքն զոր երբեք մարդ կրնայ վայելել: Այո՛, հով ապիկար մահկանացու, առաքինութիւնն է որ պիտի դրօշմէ ճակտիդ վրայ երկնային անթառամ պսակն: Ստուգիւ իրական մեծութիւն, իրական երջանկութիւն առաքինութեան մէջ կը կայանայ: Թող չ'կարծեն այն անձինք թէ մեծ են, մինչդեռ մոլութեամբ կ'ապրին, զի հարստութիւն, զիտութիւն, քաջութիւն միայնակ չեն կարող իրապէս բարձրացնել զմարդ:

Տեսէք սա երջանիկ արարածը, կը խայտայ, կը կայտռէ, իւր բոցավառ աչերէն սիրոյ հուրը կը հոսէ, անօթ մ'է անուշաբոյր իւղի, փունջ մ'է անթառամ ծաղկի, եւ ի վեր քան զամենայն տիպար մ'է հեզութեան, խոնարհութեան, պարկեշտութեան եւ մանանանդ սիրոյ եւ գթութեան: Սա է որ պիտի դնէ սպեղանին վիրաւորելոյն մահացու վերքին վրայ, կեանք եւ հոգի պիտի ներշնչէ ի նա, եւ գոգցես երեւակայութեան հրափետուր թեւերով վեր դէպ ի վեր պիտի սաւառնի միանալու անմահութեան զաւակաց: Միշտ զուարթ, միշտ ժպտուն, կ'ապրի ու կը գործէ ուրախութեամբ:

Սուրբատ որ կ'ապրէր Քրիստոսէ դուրեր յառաջ առաքինութեամբ բարձրացաւ ու բարձրացաւ եւ վերջապէս յայտարարուեցաւ «Մարդոց խմաստնագոյնն»: Այո՛, առաքինին եւ եթ կարէ մտնել երկնաւոր բնակարանը ուր անթիւ սուրբեր եւ հրեշտակներ կ'օրհնեն ու կը փառաւորեն տիեզերաց ամենակալ Արարիչն: Նա կարէ միայն տեսնել երկինք եւ երկիր յոյնչէ ի գոյ բերող գերագոյն Էակն՝ որ առաքինեաց պաշտպան ու վարձահատոյցն է:

Լուսաւորեալ եւ բարոյականացեալ ազգեր կ'աշխատին մոլութեան անհետացման համար: Իցիւ թէ 20րդ դարու հրաշալիքը ըլլար մոլութեան ջնջումը: Թող մեր ջանքը ըլլայ աշխատիլ սոյն մեծ փախճանի համար: Մեր նշանաբանը ընենք «ի վեր» ձգտինք հասնիլ գեղեցկին, վսեմին եւ բարւոյն: յայնժամ կարող պիտի ըլլանք ի փառս Աստուծոյ, ի պարծանս մարդկութեան յողմական կոծող մը կ'անգնել ընդդէմ մոլութեան:

ՀՐԱՆԴ ԶԱՆԻԿ

« ԲՈՒ ԿԱՄՔԴ ԸԼԼԱՅ »

« Բու կամքդ ըլլայ. » զլիուս վրայ, Տէր, Երբ վառ արեւ շողայ փալփլայ, Ես նոյն աղօթք հանեմ ի վեր

« Բու կամքդ ըլլայ » :

« Բու կամքդ ըլլայ. » Թէ ցաւ ու վիշտ Յորդեն գերդ գետ և աչք իմ լայ, Այլ սիրտ պիտի կրկնէ ընդ միշտ

« Բու կամքդ ըլլայ » :

« Բու կամքդ ըլլայ. » Թէ իմ հէք կեանք ի մէջ անպօք նըւաղ պլպլայ Այս է աղօթքս — իմ սփոփանք —

« Բու կամքդ ըլլայ » :

Ա. Պոլիս

Ա. Կ. Պ.

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Լ Ի Յ Բ Ա Ն Ք

Աղահնութիւնը սրաէք հեռացուր որ ոտքերդ դէպի ճշմարտութեան ուղին առաջնորդելով հոգիդ և մարմինդ հանգիստ առնէ :

Աղահն եթէ բոլոր աշխարհին աիրանայ, տակաւին հարստանալու անյադ տենջով պիտի տառապի :

Հանգստութեան սանձը նեղութեան ձեռքն է, եւ բարօրութիւնն աշխատութեան ծանր բեռան տակ :

Յարգէ՛ մահբուանդ օրն և ամեն վայրկեան զայն դիմաւորելու պատրաստ եղիր :

Աստուծոյ եկած աղէտից ճար չ'կայ, եթէ ոչ մահ :

Երկու գլխաւոր բան կայ որ պէտք չէ մոռնալ, Աստուած՝ և մահ : Իսկ երկու բան կայ որ անդարձ մոռացութեան պէտք է տալ, մէկու մը բրած բարիքդ, և մէկու մը քեզ հասուցած չարիքն :

Երջանիկ ըլլալու հինգ գլխաւոր բան կայ, Աստուած պաշտութիւն,՝ ճշմարտախօսութիւն, անկեղծութիւն, ժողովակալութիւն և ապաշխարութիւն :

Երեք բան գրեզ կատարեալ մարդկութեան կառաջնորդեն 1. զսպել ծայրահեղ բարկութիւնդ, 2. Ողորմիլ աղքատութեանդ մէջ իսկ 3. Անօթութեանդ ատեն կտոր մը հացիդ ընկերացնել կարօտեալ մը :

Աշխարհս կը նմանի ամբան անցընող ամպերուն և ձմրան անհաստատ արեւուն :

Անկեղծ թշնամին կեղծաւոր բարեկամէն լաւ է :

Չարագործութիւնն սոսկալի ախտ մ'է, որոյ դարմանն է միայն զղջալ :

Իմաստնոց խօսքերն բարիք՝ իսկ յիմարացն չարիք կառաւելուն մարդկութեան :

Ճշմարտախօսութիւն և արգարութիւն վահաններ են զքեզ պաշտպանող, այլոց հատու՝ զրպարտութեանց դէմ :

Թշնամոյդ վախն և բարեկամիդ հաւատարմութիւնը քո ճշմարտախօսութեանդ մէջ փնտռելու ես :

Մի հետեւիք շատերուն որ այս օրը միշտ նեղ անցունելով, վաղուան հանգստութեան կ'ուպասեն և յորոց ուպատած վաղն՝ միայն գերեզմաննուն ծանր կաշիարիչին վրայ է գրուած :

Ամենէն աննողզելի եւ անամօթ մարդն այն է, որ մեղք մը գործելէն ետք՝ բուն իր անձէն չ'ամաչեր :

Լաւ է անօթութենէ մեռնիլ քան ագահի մը հացովն ապրիլ :

Չգոյշ եղիր որ նախանձոյ սերմն սրտիդ մէջ չ'ձգուի, որոյ պատուէն պիտի լինի հոգիդ և մարմինդ կորստեան մատնող չարիքն :

Ծնողաց բարկութիւնն ծանր է և դառն, բայց պտուղն քաղցր է և երջանկարար:

Ճշմարտութիւն խօսէ միշտ որ այլոց չարախօսութենէն ազատ լինիս:

Ծերութեանդ վերջին օրերն ապաշխարելու մեծ յոյսերով մի՛ բեռնաւորեր երիտասարդութեանդ մեղաց ծանր բեռներովն:

Այն անձ կրնայ երջանիկ զգալ, որ իւր որ և է սխալանք կամ պակասութիւն անկեղծօրէն կը խոստովանի:

Հեռացի՛ր չար ընկերներէ, որոց շունչը թունալից կիզիչ բոց մ'է, որ այրելով քո բոլոր բարի յատկութեանցդ արմատն կը թունաւորէ նաեւ մատաղ սիրտդ՝ զքեզ մարդկային ընկերութեան ժանտաբեր և մահառիթմի մ'ընելով:

Աննուզղելի երիտասարդ մ'երբ առաջին անգամ յաջողի իւր պակասութեանց միոյն ուղղութեան քաղցրութիւնն զգալ, զինքն կորստեան անդունդէն ազատած կրնայ համարիլ:

Իմաստուն թշնամիդ քեզ բարի անուն կ'պատրաստէ, իսկ զայն կ'աւերէ յիմար բարեկամդ:

Հարուստ ժլատն կը նմանի ոսկիով բեռնաւորեալ իշու մը որ, իւր բեռան հմայիչ յատկութեանց անգէտ՝ զայն մէկէն միւսին փոխադրելու միայն շարժուն մեքենայ մ'է:

Մարդկային ընկերութեան անօգուտ անդամ մը՝ հանգոյն ծառի մը

անպաղատու չոր ճիւղին ջեւոցներուն ճարակ պարտի ըլլալ:

Իմաստուն և համեստ կինն՝ իւր առն հանգստութեան, բարեկարգութեան և տան կարգապահութեան փառաւոր և լուսատու կանթեղն է:

Գլուխ եւ աչիւր բարձրերն ցցող հպարտութեան լայն լուծն՝ պարանոցէդ բարձի՛ր, որպէս զի անձնական բիւր պակասութեանց և ոտից առջեւ եղած կորստեան անդունդն տեսնել կարենաս:

Ի Քիրման

Թարգմանեց հին պարսկերէնէ
ՍՈԿՐԱՏ Մ. ԳԵԼՈՅԵԱՆՅ

ՂԱՍՆ ԱՂՔԱՏԱՅ

(ԶԻԻԿՕ)

Երբ ի ձմրան, ո՞ երջանիկ հարուստներ,
Լուսովք ըզձեզ պերճ կայթատունն ողորդէ,
Եւ ձեր աչաց առջեւ չողան բիւրեղներ,
Հայելիներ, ճօխ սիւնակներ մարմարէ,
Աշտանակներ, չքեղ ջահեր ծանրազին,
Եւ խինդ ի յաչս կողմնականաց ցնծաղին,
Մինչ ձեր ոսկեայ ժամացուցին դռ զանգակ
Զուարթ երգոց փոխէ ժամուց դանդաղ ձայն,
Ո՛հ, կը խորհի՞ք մերթ թէ՛ նօթի՛ առնու կանդ
Մի մուրացկան փողոցին մէջ, մերկ անձայն,
Եւ տեսնէ ընդ մէջ փայլուն ապակեաց
Պար առնուին ձեր ստուերաց:

Կը խորհի՞ք թէ, անդործ, չուառ եւ նօթի,
Կը սպասէ հայրն անձրեւին տակ եւ ձիւնի,
Կ'ըսէ, ո՞րչափ առատութիւն այդ անձին
Իւր սեղանին ո՞րքան անձինք մասնակցին,
Բարեբաղդէ հարուստն, խայտան իւր որդիք,
Շատ իսկ խոցս էր նոցա լոկ խաղալիք:
Եւ բաղդատէ մտքին մէջ ձեր խրախճանքին
Իւր հէք խրճիթ, ուր չի չողար ոչ մի կայծ,
Կինն ի ծուէնս եւ որդիներ աղքատին
Եւ անկիւն մը խոտին վերայ մունջ պառկած՝
Մեծ հանիկն, որ՝ բռնութենէն ձմրան՝
Արդէն խիստ մերձ է մահուան:

Ձի հաւատարմարդն ստեղծած չէ Աստուած,
Ոմանք կը քին վշտաց բեռին ներքեւ յար,
Յերջանկութեան սեղան սակաւք են կոչուած
Եւ անդ չունին ամէնք տեղի հաւասար .
Մի անարդար եւ խիստ օրէնք «Վայելէ»
Կ'ըսէ միոյն, եւ միւսին ալ՝ «Նախանձէ» :
Մի թին եւ դառն է խորհուրդս այս անողոք,
Որ աղքատին հոգւոյն մէջ յար կը բռնի :
Ո՛վ հարուստներ, թմրած ի քուն մեղկ, անհոգ,
Մի գուցէ նա ձեզնէ խըլել դայ բռնի,
Այն ճոխութիւն, առ որ իւր աչք յառեալ կայ .
Գո՛ւթը թող զայն նոցա տայ :

Գո՛ւթ վսեմ, զոր պաշտեն աղքատք անկարող
Ո՛վ մայր անոնց՝ որոց բաղդն է անդորով,
Որ պաշտպանէ զայնս որք լինին ոտնակոխ,
Եւ՝ ի հարկին՝ ամբողջովին զոհուելով,
Որպէս Յիսուս, կ'ըսէ ձայնիւ դողողուն .
«Արե՛ք, կերե՛ք, դա մարմինս է եւ արիւնս» :
Թող նա զոհար, յակինթ, քարեր թանկագին,
Ապարանջան, մանեակ, ժանեակ ոսկեղօծ,
Թագ աղամանդ, զարդեր շինծո՛ւ, զարդեր սի՛ն,
Ի անունդ հիւքին, լի փրկութիւն ձեր հոգւոց
Ձեր որդեկաց եւ ձեր կանանց ձեռներէն
Խըլէ, կորզէ լիաձեռն :

Տուէ՛ք, քոյր է ողորմութիւն աղօթքին :
Երբ ձեր քարէ սեմին վերայ թշուառ ծեր
Յրտէն սառած ի ծունր կուգայ ողբազին,
Երբ ձեռքերնին ցրտէն ընդարմ մանուկներ
Կը հաւաքին փշուրքն ձեր սեղանաց,
Ձի հայր հաշտ աչօք յայնժամ քեզ Աստուած,
Տուէ՛ք, զի Տէր, որ պարգեւիչն է բարեաց,
Տայ ձեր որդւոց ոյժ, եւ դատերց չնորհազեղ,
Ձի արդաւանդ լիցին պտուղք ձեր այգեաց,
Ձի միտերք ձեր առատ հունձքով լինին զեղ,
Եւ զի տեսնէք զուարթնոյն առնուլ պար՝
Յորժամ ննջէք ուժասպառ :

Տուէ՛ք, օր մ'ալ պիտի չուէք դուք յերկրէս,
Եւ ձեզ յերկինս ողորմութիւնք զանձ կաղմին .
Տուէ՛ք, որպէս զի ըսեն . «Նա զըթաց մեղ» :
Եւ հէք աղքատն՝ թմրած սառած մըրբրկէն,
Եւ մուրացիկն՝ որ տուայտի ձեր տանց մօտ՝
Բզձեղ զիտեն աչօք նուազ նախանձոտ :
Տուէ՛ք, որ զձեզ սիրէ Բարձրեայն ողորմած,
Որպէս զի չարն իսկ ձեր առջեւ խոնարհի,

Որպէս զի ձեր տունը լինի յար օրհնած,
Տուէ՛ք, որպէս զի ի ժամու ձեր վերջի,
Ունենաք ձեր մեղաց համար՝ պատուական
Մի բարեխօս մուրացկան :

ՄԻԶՐԱՆ ՔԻՒՐՔՅԵԱՆ

ՀՈՎՈՒԻԿԻ ՄԸ ԵՐԳԸ

Ո՛վ երկնաճեմ վսեմ զուարթունք
Որ կը փայլիք յայս հովտին,
Եւ դու արեւ որ կը շողաս
Ի մէջ աղբեր այս ցրտին,
Շիթ մի՛ մի շիթ պիտի ցօղէք
Այս իմ սրտիս վշտահար,
Դուք սրտերու մխիթար :

Ողջոյն ձեզ ո՛վ զուարթունք երկնից,
Դու ով Մայիս ողջոյն քեզ .
Եւ քեզ ողջոյն քաղցրիկ զեփիւռ
Որ հէք սրտերն կ'սփոփես,
Ինձ ներշնչէ՛ գողտրիկ երգեր,
Վսեմ տաղեր նուագեմ,
Եւ միշտ զՏէրն իմ օրհնեմ :

Ո՛վ արեգակն դու որ շողաս,
Երկնից կապոյտ ի կամար,
Թող կենարար ոսկի շողերդ
Յանուին հովտիս մէջ դալար,
Քեզմով կայտուն ամեն ծաղիկունք,
Քեզմով սրտեր ցաւալից,
Ո՛վ սրտերու ամօքիչ :

Ահա թռչունք, ահա սարեակ,
Ահա սոխակ, դեղձանիկ,
Երգեն նուագեն քաղցր ձայնիւ
Ձի տեսիլս է գեղեցիկ .
Համայն ուրախ, համայն ծիծաղ,
Համայն պարէ լուսավառ
Վարդ, մանուշակ դալկահար :

Եւ մինչ բնութիւն այսպէս արբիւռ
Մայիսի տօն կատարէ,
Ա՛հ, ո՞ր այն սիրտ, ո՞ր այն հոգի
Քեզ Տէ՛ր Քեզ փառս չձօնէ .
Օ՛ն ոչխարներ, անմեղ դառներ
Դուք ալ իմ հետ օրհնեցէք,
ՁԱստուած զՏէր մեր յաւէտ :

Մալարիա

ԱԲԳԱՐ ԱԶԱՏԻԿԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵՋԵՐԱՑ

(Սաշա)

Մենք ամէնքս, մեծ չափով մը, կըստեղծենք մեր բուն երջանկութիւնը, որ կախում ունի ոչ այնքան տեսարաններէ ու պարագայներէ, որքան ժողովրդեան երեւակայութենէ: Նոյն է նաեւ գեղեցկութեան մասին. բնութիւնը կը մատակարարէ մեզ միայն նիւթոց մասերը, մեզ թողլով ձուլել զայնս մեր անձնականին համար: Մոլորակը, ծաղիկը, բլուրք, անտառը և առուակը են տառեր, բառեր, ձայներ, պատգամներ և առաքելութիւններ զորս ուղիղ ոգով մը պարտիմք մեկնել: Մենք պէտք է ընթեռնունք և ունկընդդէմք զանոնք, և պէտք է ջանանք հասկնալ և օգտիլ անոնցմէ:

Եւ երբ կը նայինք մեր շուրջ երկրիս վրայ, պէտք չէ մոռնանք նաեւ նայիլ ի վեր, յերկինս: «Անոնք որ զԱստուած կրնան տեսնել ամէն բանի մէջ, կը գրէ ժողովրդային հեղինակ մը, «ստուգիւ բարութեամբ լի կը գտնեն զամենայն: Մենք եւս կրնանք յաւելուլ, սա նըշմարտութեամբ, Թէ անոնք, նոյն չափով, կրնան տեսնել և զգեղեցկութիւն ամէն տեղ ամէն բանի մէջ:

Երբ ընդհանուր խաղաղութիւն մը տիրէ մեր և աշխարհի միջեւ, արտաքին առարկայները կը տեսնենք իբրեւ ոսկեզօծ սպակոյ մը մէջէն, ու կը նշմարենք անխռով անդորրութեան մը նկարը որ կը հանգչի անոնց վրայ: Գիտենք սակայն Թէ երկար չտեւեր այս. մեղքն ու ցաւ, և դառնաղի արտասուք՝ ընդ փոյթ պիտի աղօտացնեն մեր ներքին խորհրդոց հայելին. այլ սակայն, մենք պէտք է աղօթենք ու նայինք դարձեալ դիտելով,

և ահա տակաւ պիտի փարատի ամպն ի բաց:

Գեղեցկութիւն կա՛յ ռաւենուտե՛ք. այլ նա կը կարօտի հետախուզութեանց, և որոնող անհատն անտարակոյս պիտի գտնէ զայն: Նա շատ անգամ կը պահուրտի այնպիսի տեղեր՝ յորս ուրիշ մէկը պիտի չխորհէր նայիլ:

Գեղեցկութիւնը ռզի մ'է, որ յաճախ կը Թագչի ծաղկի մը բաժակին մէջ կամ տերեւի մը յատակ. կամ կը սողոսկի բաղդի մը ներքեւ և «պահուրտուք» կը խաղայ արեգական նախածագ ճառագայթներուն հետ. կամ կը դեգերի կիսաքանդ փլատակներու վրայ, և կամ կը ճառագայթէ իբրեւ ժպիտ անմեղունակ մանկան մը դէմքէն: Յաճախ կը վերածուի նա ի ձեւ սպիտակ ամպի, ու պարելով յառաջ կ'ընթանայ կանաչագեղ դաշտորէից և կամ կապտագոյն խոր անդունդին վրայէն, որոց մէջ իւր աղօտագին ձեւ, նշանաւոր իւր վայրկեանական մթութեամբ, կը նմանի եթերածեմ հրեշտակի մը լայնասփիւռ Թեւոց վաղանցիկ ստուերին:

Գեղեցկութիւնը տարփալից օրիորդ մ'է, որ իրեն համար կը հիւսէ բազմաբանց պատմութեաններ ըստ եղանակաց տարւոյն: Եւ ապաքէն դժուարին է յոյժ՝ որոշել Թէ որն աւելի վայելչական եղած է իւր սովորական գեղանկար ու փառաշուք զգեստուց՝ զորս լիուլի կ'ածէ ի հանդէս մեր, մի առ մի փոխելով զայնոսիք կուրծքին վրայ համատարած ու անպարագիր բնութեան:

Զմիւռնիա

Յ. Ն. ԳԱՊԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲԱԶԱՆ ՍՏՈՒԵՐԸ

Ի վաղուց հետէ, կապրէր մի սրբակրօն, յոյժ բարի, այնու զի, մինչ իսկ երկնից հրեշտակներ կ'իջնային տեսնելու թէ ինչպէս մահկանացու մը կրնար կատարեալ Աստուածապաշտ ըլլալ:

Նա առանց զգալու կը սփռէր իւր առաքինութիւններ կենացը բոլոր օրերուն մէջ, ինչպէս որ արգակը լոյս կուտայ և ծաղիկը կը բուրբէ անուշահոտ:

Նորա առօրեայ կեանքը սա երկու բառերը կը բովանդակէին, *Տաշ և Անտէշ*, բայց և այնպէս այս բառեր երբէք չըլտուեցան իւր շուրթներէն:

Եւ հրեշտակներ ըսին Աստուծոյ, «Տէր, տուր այս մարդուն հրաշագործութեան զօրութիւն»: Աստուած հանելով ըսաւ, «Հարցուցէք իրեն ինչ կուզէ»:

Եւ անոնք ըսին սրբակրօնին, «Կուզես որ երբ քո ձեռքեր դպչին հիւանդաց նորա բժշկուին»:

«Ոչ,» պատասխանեց սրբակրօնը, «նախամեծար կը համարիմ որ Աստուած ընէ այդ գործ»:

Դարձեալ հարցուեցաւ. «Մեղա՞նք հոգիներ դարձի և յանցապարտ սրտեր ուղիղ նամբու առաջնորդել կուզես»:

«Ոչ, այդ գործ հրեշտակաց կը վերաբերի, ես կաղօթեմ, և դարձի չեմ բերեր»:

«Ուստի ինչ կը խնդրես». գոչեցին հրեշտակը: Պատասխանեց սրբակրօնը. «Աստուած եթէ շնորհքը տայ ինձ ամէն բան առած չեմ ըլլար»:

Սակայն հրեշտակները ստիպեցին զայն ըսելով թէ խնդրելու էր բան մը վերջապէս, և եթէ ինք չուզէր, անշուշտ ըստիպմամբ պիտի տրուէր իրեն:

Շատ լաւ ըսաւ մաղը, «Թող ուրեմն

կարենամ շատ բարիքներ ընել առանց իմ գիտակցութեանս»:

Այս խնդրանացը վրայ զարմանալով ի խորհուրդ գումարեցան հրեշտակներն և հետեւեալ կերպը գտան, թէ սրբակրօնին ստուերը որ ատեն որ ետին կամ մէկ կողմը իյնար առանց իրեն տեսնուելու, յայնժամ ցաւագարք ախտացեալք բժշկուին ու տրտմեալք մխիթարուին:

Եւ եղաւ որ, երբ կը շրջէր սրբակրօնը և իր ստուերը ետին կամ մի կողմը կ'իյնար, յայնժամ չորցած թուփեր կը կանաչանային, ցամքած առուակներ յորդաբուխ կը կարկաչէին, զուռածափ փոքրիկ երեսներու գոյն ու ապերջանիկ տրտմեալ մայրերու մխիթարութիւն կը շնորհուէր:

Սակայն, այս անձ իւր առօրեայ գործը կը շարունակէր, սփռելով իւր առաքինութիւններն *անգիտութեամբ*, ինչպէս արեգակը լոյս կը սփռէ և ծաղիկը անուշ հոտ:

Եւ ժողովուրդներն յարգելով իւր հեզութիւնը, անձայն կը հետեւէին իրեն, երբեք չ'խօսելով իւր բարեգործ հրաշքներուն վրայ, և տակաւ սկսան մոռնալ նորա անունը, յիշելով միայն ՍՐԲԱԶԱՆ ՍՏՈՒԵՐԸ:

Զմիւռնիա

Թարգմանեց
Տ. Մ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Նա՛ որ այլոց բարիք ընելու կ'աշխատի՝ բուն իր անձին եւս բարիք բրած կ'ըլլայ, ոչ թէ միայն ըրածին հետեւութեամբն, այլ նոյն իսկ կատարած գործովն՝ քանզի բարիք ընելու իր գիտակցութիւնը ինքնին է՝ առատ վարձատրութիւն մը:

ՀԱՆԴԷՍ ԵՐԷՑ ԿԱՐԳԻՆ

Ի ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Ապրիլի երրորդ օրն էր. երկինք անամպ, օդը ջինջ, և առաւօտն մեղմ զովագին: Բարձր. վարժարան իւր սովորական պատկառելի դիրքովն կը պանծար, այդ հսկայ շէնքը զարդարեալ էր ըստ կարելոյն նուրբ ճաշակի համաձայն: Դուռսի կողմը, վարժարանին ճակատն, աջ և ահեակ կոյսերէն կը ծածանին Օսմանեան և Ամերիկեան փառապանծ դրօշակներն: Փողոցի մեծ դուռն, նորեկ զարնան առաջին դարաներով զարդարուած էր կիսաբոլորակ կամարով մը, յորում կը պանծար խոշորատառ «Փատիշահըմ չօգ եաշն» վերտառութիւնն: Ուսումնասարահն իւր սովորական երեւոյթէն սակաւ ինչ կը տարբերի: Երկու կողմերն ազգի ազգի նկարներով զարդարեալ է. ճակատն Օգոստափառ Կայսեր Սուլթանի Համիտ Բ. Խանի իւղաներկ նկարն պճնազարդեալ ըլլալով թարմ դափնիներով կը փայլէր վեհութեամբ: Թերեւս աւելորդ չէ յիշատակել նաեւ վարժարանիս երիցագոյն կարգին ոսկեկուռ «Նշանն» որ կը յիշեցնէ աշխատութեան օգտունէտ ու երջանկարար արդիւնքն, և կ'ըլլայ խման մը աշակերտաց ուսման լայնածաւալ ասպարիզին մէջ աւելի ժրջանութեամբ աշխատելու ու յետ այնմ նորա երջանկարար արգասիքն փայելելոյ արժանանալու համար: Անցնինք: Մուծը կոխած է արդէն. գիշերոյ թագուհին իւր զուարճատեսիլ ամբիժ դիմագծովն կը փայլի երկնից լուսազարդ ու փառահեղ կամարին վրայ: Սրահը հետզհետէ կը լեցուի արանց ու կանանց, երիտասարդաց ու օրիորդաց հոծ բազմութեամբ մը: Շշուկ մը կը տիրէ սրահին մէջ: Ամեն ոք միա-

հաղոյն կապասէ Հանդիսին բացման: Հիւրընկալութեան պաշտօնը կը վարեն Պարոնայք երեք սանունք վարժարանիս: Ժամը (ը. Թ.) 1 1/2, զանգակն կը հնչէ մեղմանոյշ: Ամեն ոք կազմ ու պատրաստ է զերէց կարգն ընդունելու: Քիչ յետոյ երէց կարգն՝ որ կը բաղկանայ ութը անդամներէ, ընդ առաջնորդութեամբ վարժարանիս ընդհ. դաստիարակին սիգանում ու անյողղողք քայլերով որոտընդոստ ու խլացուցիչ ծափահարութեանց մէջէն ներս կը մտնէ: Հանդէսը կը բացուի Արժանապատիւ Պատ. Յակոբ Թաշճեանի աղօթիւք, որոյ կը յաջորդէ քաղցրալուր նուագն ընդ առաջնորդութեամբ վարժարանիս ուսուցիչներէն Ազար Էֆ. Ե. Ազարեանի՝ որ իւր երաժշտական նուրբ ճաշակաւն միշտ կը գոհացնէ Հանդիսականները, և որ իւր փոքրիկ խումբովն Հանդիսից աւելի փայլ մը կուտայ: Յետոյ վարժարանիս Տնօրէնն Արժ. Պատ. Բուպէրթ Չէմպըրս հակիրճ ուղերձ մը ընելէ վերջ զձիւնիւնուր Պարոնայս մի առ մի ի բեւմ կը հրաւիրէ:

Պ. Յարութիւն Միքայէլեան. — Գոյութեան նպատակը:

Պ. Յակոբ Մոստիչեան. — Թշուառութիւն:

Պ. Գէորգ Սըվանեան. — Երկրագործութիւն:

Պ. Լ. Ա. Կարապետեան. — Դաւրուս հանճարը:

Պ. Յակոբիկ Գ. Կարմիրեան. — Զօրութիւն Քրիստոնէութեան:

Պ. Բենիամին Աբրահամեան. — Աշխատութիւն:

Պ. Քերովբէ Սիսակեան. — Բարեկամութիւն:

Պ. Հայկազուն Թաշճեան. — Դարուս ոգին:

Սոքա ամենեքին իւրեանց գեղեցիկ նիւթերն կը պարզեն քաջապէս, և ի սոցանէ ոմանք յընթացս բանախօսութեան երկիցս կը ծափահարուն: Յաւարտ ճառից վարժարանիս Տնօրէնն ի բեմ հրաւիրեց երկու պատուարժան հիւրեր, որք ի սրտէ շնորհակալութիւն յայտնելէ զինի առ Պատ, Տնօրէնն իւր բարենպաստակ գործոյն համար, քաջալերեցին զբանասօս Պարոնայս աւելի եռանդմեամբ աշխատիլ, յարատեւել իւրեանց օրհնեալ ասպարիզին մէջ և ինել լուսատու ջահեր պայծառ ընելու համար միին վայրերը յօգուտ մարդկութեան և ի փառս Աստուծոյ: Նաեւ երախտապարտ ու հաւատարիմ մնալ հանապազ մեր վեհափառ կայսեր: Սոցա եւս ամենայն հաճութեամբ ունկնդրելէ վերջ, կրկին բարեբաղդութիւնն կ'ունենանք լսելու նուագին հեշտալուր ձայնը, և հոսկ յետոյ վարժարանիս երգովն և Տնօրէնին աղօթիւք կը փակենք հանդէսն, զոր ու զուարթ մեկնելով մեր հանգիստ անկողիններն, երազելու համար յաջորդ առաւօտեան բերկրառիթ ու զուարճալի ճամբորդութիւնն:

Բարձր. Վարժարան
Պարսիզակ

Ա. Կ. ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ Ի ՊՐՈՒՍԱ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ ԱՄՍՈՑ

Բարեգութ Տեարք և Տիկնայք:

Պիլէճիք: Յ. Մորճիկեան 10, Ա. Բ. Մ. Ա. և Ս. Մորճիկեան 5 ալան, Տիկ. Մորճիկեան և Սարլեան 5 ալան, Մ. Խաչատուրեան, Թ. Քիւլաճմանեան 5 ալան. գում. 55:

Ագէիսար, Ազարիկ 5:

Պուրտուր: Պատ. Յ. Յակոբեան 20, Տիկ. Յ. Յակոբեան 10, Բ. Բադառիս 30, Իսահակ 30, Ե. Շէքէրեան 10, Գ. Օսկան-

եան 10, Հ. Սիմոնեան 10: Դ. Թիւ-Ֆէնկ ճեան 10, Օր. Բլէանդես 5. գում. 135:

Զմիւռնիա: Պողկարպեան ընկերութիւն 40, Գ. Շէրիկեան 5, Մ. Պալքեճեան 3, Ոմ 17, Ոմ 20. գում. 85:

Պոլիս: Բ. Ե. ընկերութեան Տ. Տօնիկեան 20, Մ. Սլքեան 10, Կ. Երամեան 10, Տ. Իյնէճեան 5, Վարդուհի Իյնէճեան 5, Դ. Իյնէճեան 5, Յ. Կոստիկեան 5, Մ. Գալփաքճեան 5, Ե. Ճէճիգեան Աղօթից Ժողովոց գանձանակէն 17. Գում. 87:

Պրուսա: Օր. Վուտ 2 կտոր ամէրիքան եէնիճէ Գ. Պէնտէլեան 1 կտոր ամէրիքան Ատարազար Պատ. Ա. Պուլտանեան 432, Պարտիզակ. Շնորհիւ Մ. Սըլեանի, Տիկ. Ս. Թաչճեան 20, Ա. Տէր Յակոբեան 10, Ս. Գօնտաեան Տիկ. Կ. Գօնտաեան, Օր. Ա. Գօնտաեան, Վ. Գօնտաեան, Օր. Ս. Գօնտաեան, Լ. Գուլումճեան, Մ. Սլեան, Պ. Փօսթեան, Տ. Քէօսէեան, Օր. Բ. Սլեան, Օր. Տ. Խաչէրեան, Օրք. Ս. և Ս. Սըլեան 5 ալան և Կ. Հէլվոճեան 20. գում. 120:

Նիկոմիդիա: Տիկնանց ընկերութիւն 100, Մ. Թագուրեան 5. Տիկ. Գէորգեան 5, Տիկ. Սամուէլեան 20, Ս. Խուպիկեան 10, Օր. Թ. Մարութեան 9. գում. 149: - Համագումար 1068:

Խորին շնորհակալութիւն: Յուսամք որ բոլոր տոմսակ ընդունող բարեկամք կը բարեհաճին պատասխանել փութով:

Պրուսա

Գ. Պ.

ԾՐԱԳԻՐ

Վերախաղաքեան Վարչական մարմնոյ
Արեւելեան Որբանոցին ի Պրուսա

Յառաջիկայ Յուլիս 1/13ին Հաստատութիւնս իւր 19րդ տարին կը թեւակոխէ: Վասն ապագայ Հաստատ և անփոփոխ կացութեան Հաստատութեան, Հարկ Համարեցանք հետեւեալ ծրագիրն հրատարակել կանխաւ որպէս զի Բիւթանական Միութեան Եկեղեցիք Ժամանակ ունենան զայն ուսումնասիրելով յառաջիկայ Ժողովոյ իրենց կողմէ զրկուելու նուիրակաց

պէտք եղած հրահանքն տան որ ժողովն խորհրդածելով որոշման մը գայ :

1. Հաստատութեանս ստացուացք, անշարժ և շարժուն, յապագային ապահովեալ են 1889 Սեպ. 25ի Պրուսայի համաձայնութեամբ՝ որ ուշ կամ կանուխ Ազգապետարանի վաւերացման պիտի ենթարկուի :

2. Հաստատութիւնս ի սկզբանէ, այն է 1875 է ի վեր, ունեցած է մի պաշտօնական Յանձնաժողով, որ յարատեւած է մինչ յայսօր մեռեալ և գաղթեալ անդամաց տեղ այլ բարեսէր անձինք կոչելով և այսպէս ինքզինք ամրողացնելով :

3. Բիւթանական Միութիւն յանուն Արեւելից համայն Աւետ. ժողովրդեան պէտք է ունենայ զիւր պատուիրակներ սոյն Յանձնաժողովոյ մէջ որք ըստ մեզ վայելուչ է լինիլ ի պաշտօնէ Պրուսայի Աւետ. եկեղեցւոյ Արժ. Հովիւր և Ազգապետը :

4. Օտար Քրիստոնեայ աշխարհաց համար իբր պատուիրակ պիտի համարուին ի պաշտօնէ Պրուսայի Միսիոնարաց մին և կայսերական պանգայէն մի յարմար անձ՝ ցորչափ չեն որ և է կերպով առարկելի, որք մանաւանդ հաշուց քննութեամբ պիտի պարապին :

5. Աւաքելութեան կայանի գանձապետը պիտի համարուի գանձապահ հաստատութեան գրամոյց :

6. Պատուիրակը միայն յայնժամ իրաւունք պիտի ունենան դիմել իրենց ներկայացուցած մարմնոց ինչ ինչ խնդրոց համար, երբ իրենց իրաւացի համարած խնդիր դրաւորապէս յանձնաժողովոյ ներկայացուցած ատեննին մերժուի նոյնէն :

7. Յանձնաժողովն իրաւունք ունի երեք անգամ ուղղութեան հրաւիրել որեւէ մի պատուիրակ եթէ նա չքալեր ըստ արժանոյն. երբ այս ազդարարութիւնը սպարդիւն լինին, պիտի գրէ նորա ներկայացուցած մարմնոյ և ցոյց տայ մի յարմարագոյն անձ և խնդրէ նորա վաւերացումը :

Պետա, Մայիս 1

1893

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Հիւսնայիր - Տեօրեկ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Ամսոյս 1ին (Ն. Տ.) տեղի ունեցաւ Շիրակոյի Արուեստահանդիսին բացումը՝ թէ և անկատար վիճակի մէջ. որովհետեւ ցուցադիրք ժամանակին չէին դրկած իրենց ապրանքը, և փոթորիկներ՝ հրդեհներ՝ անձրեւներ արգելք եղեր էին շինութեանց ամրողջացման : Շինութիւնը ըստ ընդհանուր տնօրէն Մր. Է. Տէյվիսի բացման օրն ըրած յայտարարութեան 400 մասէ կը բաղկանան, որոց մեծագոյն մասը նոյն օր բացուած չէ. և լի էին աւրանաց չբացուած սնտուկներով, իսկ մնացեալ մասերուն մէջ քիչ շատ ամեն բան տեղաւորուած էր :

Մաս ըսուածներն ամեն մէկը հսկայ շէնքեր են հիանալի գեղեցկութեամբ կառուցուած. միայն դրօշակակիր մասը ուրուն վրայ ամեն ազգաց դրօշակք պիտի ծածանին 50,000 տալեր կամ 1,250,000 զրշ. ծախքով կառուցուած է կըսուի : Ընթերցողը կրնան մնացած մասերուն եղած ծախքը երեւակայել, եթէ ընդհանուր տնօրէնը իւր բացման ճառին մէջ ըրած յայտարարութեանը աներկբայ է, 20,000,000 անգղ. ոսկի ըսածէ :

Մր. Քլիվլէնտ, Միացեալ նահանգաց Նախագահն, ճիշդ միջօրէի ատեն ձեռքը փղոսկրեայ կոճակի մը կը դպցնէ, յայնժամ բոլոր Արուեստահանդէսը ոգեւորութիւն կ'առնուի ի ցոյց դրուած ամեն մեքենայք կ'սկսին շարժիլ, վիթխարի ու գեղեցիկ աղբիւրներ որք հանդիսականները զուարճացնել և զովացնել սահմանուած են՝ ամեն կողմ մէկէն հօսիլ կ'սկսին, ամեն կարգի շէնքերու վրայ ամեն ազգաց դրօշակներ ծածանիլ կ'սկսին, եւ հարիւրաւոր նուագածուք մէկէն նուագել կ'սկսին զուարթ եղանակ մը, ելեքտրական ջրվէժներ յորդիլ կ'սկսին գոյնզգոյն լոյսեր սփռելով շէնքերուն մէջ, և թնդանօթաց որոտումը, զանգակաց և փողերու գոռում գոչումն և անհամար բազմութեան կեցցէներն կ'աւետեն թէ

Շիքակոյի Արուեստահանդէսը բացուած է:

Նաւահանդէսն ևս որ կապակցեալ է վերոյիշեալին, անոր բացումէն չորս օր առաջ Ապրիլ 27 եջ. օրն տեղի ունեցաւ: Արդէն տասն տարբեր տէրութեանց պատկանեալ քառասուն մարտանաւեր իրենց ազգային դրօշակներն պարզելով մտած և զետեղուած էին Հըրտըն ծովածոցին մէջ երկու կարգի բաժնուած դէմ առ դէմ երեքական մըն երկայնութեամբ: Սոյն Նաւահանդէս նկարագրեալ է Աւեստաբերի մէջ այսպէս.

«Հինգշաբթի օր օդը փոթորկալից էր, և հանդէսն յապաղեցաւ մինչեւ ի ժամ 1 յետ միջօրէի, և մինչեւ այդ ժամանակ դադարած էր անձրեւը»:

Այս մարտանաւերու երկու կարգերուն գլուխը, պատուաւոր տեղը կը գրաւէին Սանքա Մարիա, Նինա և Փինքա, որք կը ներկայացունեն համանուն երեք առագաստանաւերը, որովք Գոլումպոս և իւր ընկերակիցք, 400 տարի յառաջ, առաջին անգամ անցան Ատլանտեան ովկիանոսէն: Նախագահ Քլիվլէնտ ընկերակցութեամբ նախարարաց մտաւ պետական զբօսանաւ մը որուն կը հետեւէին ուրիշ երեք զբօսանաւեր: Այս երեք զբօսանաւերէն միոյն մէջ էր Գոլումպոս սերեալ Վէրակուայի դուքսը հանդերձ իւր հետեւորդներով, և միւսներուն մէջ կային զեսպանական մարմնոյ բարձրատիճան պաշտօնեայք և անդամք: Իւրաքանչիւր նաւ թընդանօթ կ'արձակէր և ամերիկեան ազգային եղանակը կը հնչեցունէր իւր նուագածուաց խմբին միջոցաւ, երբ իւր դէմ կուգար Նախագահին նաւը, այնպէս որ շարունակ կ'որոտային թնդանօթք որոց աղմուկին կը խառնուէին ծովեզերքին վրայ կեցած բլրաւոր հանդիսատեսներու աղաղակները: Նախագահին նաւը խորիսխ նետեց երբ հասաւ նաւերու շարքին գլուխը. յայնժամ անդ ներկայացեալ այլ և այլ նաւատորմիւններու հրամանատարք գնացին իրենց մեծարանքը մատուցանել Մր. Քլիվլէնտի: Դարձեալ թնդանօթներ արձակուեցան երբ Նախա-

գահը յոմաք ելաւ: Ապա ամերիկեան նաւերէն մին Զօր. Կրանթի շիրմին առջև թնդանօթ արձակեց անոր ծննդեան տարեդարձին առթիւ: Երեկոյին նաւատորմի նաւերէն տրուեցաւ ելեկորական լոյսի, դուռնաւոր լապտերներու և հըրախաղութեանց չքեղ հանդէս մը: Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ այլ և այլ ազգայնութեանց պատկանեալ զօրաց և նաւատորմներու հանդէս մը: Քաղաքացիք խանդավառութեամբ ծափահարեցին այս ամէնքը և երեկոյին քաղաքին վաճառականք խնջոյք մը տուին բոլոր սպայից և պաշտօնէից»:

Կը պատմուի թէ, Արուեստահանդիսի բացումէն անմիջապէս ետք գողերու եւս սկսեր են առիթէն օգուտ քաղելու ջանալ: Քրիստափոր Քոլումպոսի աճիւնը որ ոսկի թանկագին սափորի մէջ զրկուած էր հանդիսին, փորձեր են գողնալ, թէպէտ գողերն իրաւ չէին կրնար ծախել աճիւնը, սակայն կրնային սափորը հնչուն դրամի վերածել: Տեղւոյն պահապանը աչալընութեամբ խսկոյն խմանալով եղածը թէեւ չ'աջողիր գողը ձեռք ձգել, բայց կը յաջողի սափորը փրկել, որովհետեւ գողը կը ձգէ զայն և խոյս կուտայ բազմութեան մէջէն վարպետութեամբ առանց նշմարուելու:

Գերմանիա. — Վիլհէլմ Բ. Կայսրը ընդ կայսրուհւոյն ի Գերմանիա դարձին, Քարլսրուհէ անցնելու պահուն, կայսրանին մէջ Պատէնի մեծ դքսին և անոր զերդաստանին կողմէ ընդունուեցաւ: Քաղաքապետն ողջունելով զնոցին վեհապետութիւն, ակնարկ ըրաւ զինուորական ծրագրին, և յոյս յայտնեց թէ Կայսրութեան պաշտպանութեան միջոցները պիտի պահպանուին առանց ներքին անհամաձայնութեանց: Կայսրն ի պատասխանի նոյն յոյսն ու բաղձանքն արտայայտեց, այնպիսի իշխանի մը մայրաքաղաքին մէջ մանաւանդ որ, ըսաւ, Գերմանիոյ մեծութեան և միութեան սէրն ու փափաքը կը տածէ վերին աստիճանաւ: Իսկ ամսոյս 7ին եկած հեռագիր մը

ծանոց թէ երեսփոխանութիւնը վերջին նստին մէջ մեծամասնութեամբ մերժած էր Զինուորական նոր Օրինագծին Ա. յօդուածը, որուն ի նպատակ քուէարկած են միայն պահպանողականք: Սոյն յօդուած կառավարէր ամեն տարի 60,000 զօրք աւելցնել զօրաց թւոյն վրայ, և թէև այս թիւ բարեփոխամբ մը միայն 53,000ի իջուցուած էր, այս եւս մերժուեցաւ 152ի դէմ 210 քուէով, մինչ կոմս Քափրիվի կը պնդէր ըսելով, «Համոզուած եմք թէ Գերմանիոյ խաղաղութեան ժամանակի զօրաց այժմեան թիւն անբաւական է, եւն»: Յիշեալ ժխտական արդիւնք ատենապետին կողմէ հռչակուած պահուն՝ կոմս Քափրիվի անմիջապէս ոտք ելնելով կարդացած է կայսերական հրամանագիր մը, որով Գերմանիոյ երեսփոխանական ժողովն կը լուծուի, և նոր երեսփոխանաց ընտրութեան համար կորուզուի Յունիսի 3/15րդ օրն: Իսկ նախընթաց երեկոյ Պերլինէն եկած հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ պահակազօրաց հաղէտէն ետք, Վիլհելմ Բ. բարձրագոյն սպայներն իւր քով կանչելով, գոհունակութիւն յայտնած է զօրաց ճարտար շարժուացքին համար: Յոյս յայտնած է թէ նոր Ռայխտակը պիտի քուէարկէ զինուորական ծրագիրն, որոյ կարեւորութեան վրայ շեշտած է իբրեւ երկրին ապահովութեանն համար անհրաժեշտ:

Անգղիա. — Այս Դշ. օր Վիքթորիա Թագուհին մեծաւ հանդիսիւ կատարեց բացումն Անգլիոյ, Գաղթականութեանց և Հնդկաստանի «Կայսերական Կաճառին»: Ասիկա հսկայ հաստատութիւն մ'է բարեգործական, ընկերական, կրթական, գեղարուեստական, անտեսական եւ քաղաքական: Հաստատութեանց շարք մ'է, ուր հանրագումար մարմիններ եւ ընկերութիւններ ժողովապետներ պիտի ունենան, հասարակութիւնը՝ թանգարաններ և ընթերցասրահներ, աղքատ դասեր՝ ձրի զբօսարան պարկեշտօրէն զուարճանալու համար, և ուր գաղթականութեանց և Հընդկաստանի ճարտարութիւնք ի ցոյց պիտի

գրուին Մայր - Հայրենեաց վերաբերեալ արտադրութեանց մերձ: Այս մեծ հաստատութիւն կառուցուած է ի յիշատակ Թագուհւոյն գահակալութեան 50 ամեկին: Հիմնարկութիւնն այն յոբելեանին օրն եղաւ եւ ընկաւ, վեց տարւոյ աշխատութեամբ: Ծախքն համազգային հանգանակութեամբ հայթայթեցաւ: Այս բացման հանդիսին առթիւ մեծ Աշտարակին 10 զանգակներն միանգամայն հնչեցին, որոց իւրաքանչիւրն արքայական գերդաստանի անդամներէն միոյն անունը կը կրէ: Ամենէն խորունկ ձայն ունեցող զանգակը «Վիքթորիա» անունը կը կրէ, հինգ ոտք տրամագիծ ունի և իբր 1,700 հօխա կը կշռէ:

Թագուհին յառաջիկայ Բշ. օր պիտի կատարէ նաեւ իւր իսկ արձանին բացումը, որ հաստատուած է ի Լոնտոն Քէնսինգթոնի պարտիզին մէջ:

Զանքաւ, — Այս կղզւոյն վիճակը յոյժ աղէտալի եղած է: Եւրոպեան լրագրաց բերած տեղեկութիւններէն կերեւի թէ վերջին երկրաշարժն Յունուարի և Փետրուարի մէջ եղածներէն շատ աւելի սաստիկ էր, այնպէս որ տեղւոյն մէջ ո՛չ մէկ շէնք կանգուն մնացած է գրեթէ: Ասոր հետ մէկտեղ երկիրը ոչ միայն կը շարժի այլ և կընկղմի՝ ալ: Աթէնքէն վերջերս կը հեռագրուէր թէ, ահաբեկ ճակատագիր մը վերապահուած լինել կը թուի դժբաղտ Զանգայի: Կը վախցուի թէ համօրէն կղզին ծովուն մէջ խորասուզուելու դատապարտուած է: Կղզւոյն շուրջ ուրեք ուրեք ծովուն յատակն 200էն մինչեւ 400 մէքր խորունկցած վար իջած է: Բնակիչք զայս իմանալով, գունդագունդ կը փախչին կղզիէն: Աշխարհի ամեն կողմերէն ցայս վար զրկուած նըպաստք չեն բաւեր ժողովրդեան սննդեան ու պահպանութեան: Աննկարագրելի խեղճութիւն կը տրիէ այն երբեմն բարգաւաճ և գեղածիժաղ կղզւոյն մէջ, որ հնագոյն ժամանակաց ի վեր նախնածելի վիճակ մը կը վայելէր բնութեան և մարդոց շնորհիւ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայս. Շենորհ. — Կրթական նախարարութեան կողմէ յանձնաժողով մը կազմուած է բաշխելու համար հազար հինգ հարիւր ոսկի, զորս Վեհ. Սուլթանը շնորհած է՝ Խըրգաի Շէրիֆի տօնի օրն Իւր անցած ճամբայներուն վրայ բարեւի կեցող իսլամ, Քրիստոնեայ և Հրեայ վարժարաններու ուսուցչաց և աշակերտաց: Յանձնաժողովը կը կազմեն Մէարիֆի բարձրագոյն ժողովոյ անդամներէն ոմանք: Յանձնաժողովն նախընթաց օր սկսաւ գրամական պարգեւները բաշխել Պէշկիթաշի կողմը գտնուած իսլամ և ոչ իսլամ վարժարաններու ուսուցչաց և աշակերտաց, որք բարեմաղթութիւններ ըրին վասն կենաց Վեհ. Սուլթանի:

— Կնյս. անձնական գանձուն նախարարութեան ճարտարագէտն Եալըվա գացած էր ջերմուկները քննելու, նոր աղբիւր մը երեւան ելեր է: Կերեւի թէ գործին կարեւորութեանն ու մեծ օգտակարութեանը Մախսուսէի վարչութիւնն իրազեկ լինելով՝ շնորհաւերու կանոնաւոր երթեւեկ մը պիտի կազմակերպէ Եալըվայի համար, որպէսզի Կայս. գանձուն նախարարութեան ջանքերը յաջողութեամբ պսակուին: Շոգենաւային այս կանոնաւոր երթեւեկ հիմնապէս պիտի նպաստէ ջերմուկներուն զարգացման:

— Հեռագրական եւ թղթատարական վերատեսչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Բաղէի նահանգին Մալազկերտի նամակատան մէջ թղթատարական ամեն տեսակ գործողութիւնք պիտի կատարուին: Մալազկերտ կը գտնուի Վանայ և Կարնոյ թղթատարական ճամբուն վրայ:

— Մալաթիոյ մէջ Ապրիլ 27ի գիշերն երկու անգամ երկրաշարժի ցնցմունք զգացուեր են, սակայն ո և է փնաս չ'է պատահեր: Բանի որ երկրաշարժութիւնք այս կերպով կը շարունակուին, Բարբերդի կուսակալութիւնն ներքին գործոց նախարարութեան հրաման ինդրած է, որպէսզի շինութիւնք ցնցման բոլորովին անհետանալէն յետոյ կատարուին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՄ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՅՈՅՆ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ

Հայագէտ Տիմիդրիոս Էֆ. Չօլագեան որ ձեռնարկած էր Յունարէնէն Հայերէնի թարգմանեալ սոյն կարեւոր գործ, աւասիկ ի ըյս կընծայուի ընտիր թղթի վրայ Պաղտատեան գեղեցիկ տպագրութեամբ և հաստատուն կազմով: Գրքին մէջ աւելցած է նաեւ առաջնակարգ փաստարան Աւետիս Էֆէնտի Սուրէնեանի կողմէ կարի շահեկան և խնամով ընտրեալ ծանօթութիւններ, պատմական լուսաբանութիւններ, բաղգատական ցուցումներ ու այլ և այլ ազգաց ամուսնական օրէնագրութեանց վերայ հասուն դիտողութիւններ, որով և սոյն գիրք արժանի կը հանդիսանայ ամեն կարգի հետաքրքիր անձանց ընթերցման և խորհրդածութեան:

Գինն է 15 Ղուրուշ

Կեդրոնատեղին է Պաղտատեան Գրատուն Սուլթան Համամ Ճատտէսի թիւ 14:

Ստացանք՝ Կեսարիոյ Առաջնորդ Գեր. Տրդատ Ծ. Վարդապետ Պալեանի ցուցակ Հայերէն Զեռագրաց ի Թուրքիա գործոյն երկրորդ Տետրը, որ կը պարունակէ Կեսարիոյ Ս. Աստուածածնայ Մայր եկեղեցւոյն և Գըր չէհիրի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն Հայերէն ձեռագրաց ցուցակն հանդերձ կարեւոր ծանօթութեամբք:

Փափաքելի է որ Գեր. երկասիրին այս օգտաշատ գործ՝ բանասէր ու հնասէր ընթերցասիրաց խրախոյսն ու քաջալերութիւնը վայելէ, որպէս զի կարելի ըլլայ պարբերաբար շարունակել զայն, ինչպէս կը խոստանայ Նորին Գերապատուութիւն:

Ստացանք նաեւ Գեր. Հեղինակին «Նկարագրութիւն Ս. Երուսաղէմի և Սրբազան տեղեաց» երկասիրութեան առաջին հատորին երրորդ տետրը:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՆԵԱՆ

Սուլթան Համամ փողոց, թիւ 14